

Puotinen Sanna

”JOS OLISIN KOULUKURAATTORI...”

Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä

Sosiaalityön pro gradu –tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

kevät 2008

”JOS OLISIN KOULUKURAATTORI...”

Yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä

Sanna Puotinen

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: Aila-Leena Matthies ja Hannu Piironen

Kevät 2008

67 sivua, 1 liite.

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tehtävänä on selvittää, minkälaista koulun sosiaalityön tulisi sen asiakasryhmän eli nuorten mielestä olla. Käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä koulun sosiaalityö ja koulukuraattorityö synonyymeina. Tutkimuksen aineistona on 71 peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten tekemää kirjoitelmaa kahdesta eteläpohjalaisesta koulusta. Kirjoitelmien ohjeistuksena oli, että nuoret asettuvat koulukuraattorin asemaan ja kertovat, mitä itse tekisivät jos olisivat oman koulunsa koulukuraattoreita. Aineisto on kerätty marras-joulukuussa 2007. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä grounded theoryn menetelmällä.

Olen tiivistänyt aineiston 373 grounded theoryn mukaiseen ilmiötä kuvaavaan havaintoon, jotka olen jakanut 11 kategoriaan. Analyysin lopputuloksena oli neljä koulun sosiaalityötä kuvaavaa ydinkategoriaa: Auttava läsnäolo, ihannekoulukuraattori, aktiivinen toimija koulussa ja koulukiusaamiseen puuttuminen. Auttavan läsnäolon ydinkategoria kuvaa koulukuraattorin työn oppilasläheisyyttä, nuoren kohtaamista ja koulukuraattorin sekä fyysistä että psyykkistä läsnäoloa koulussa. Ihannekoulukuraattori käsittelee nimensä mukaisesti koulukuraattorin ominaisuuksia, sekä positiivisten että negatiivisten ilmaisujen kautta. Aktiivinen toimija koulussa kertoo niistä asioista, joita koulukuraattori koulussa tekee tai joita hänen pitäisi tehdä. Koulukiusaamiseen puuttuminen käsittelee aihetta sekä konkreettisina toimintamuotoina, että kiusaajan ja kiusatun oppilaan näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että koulukuraattorin merkittävänä tehtävänä on vastata ”aikuisen nälkään”, joka nuorilla on ja joka ilmenee myös koulussa. Koulukuraattorin läsnäolo koulussa on tärkeää, ja työ voi parhaimmillaan toimia myös ongelmien ennaltaehkäisyä. Koulukiusaaminen nousi tutkimuksen aineistossa merkittävänä asiana esille, koulukiusaaminen oli mainittu 62 % kirjoitelmista. Koulukiusaamiseen tulisi puuttua nykyistä enemmän, ja puuttumiseen tulisi kehittää uusia toimintamuotoja.

Avainsanat: koulun sosiaalityö, koulukuraattori, koulukiusaaminen, oppilashuolto, nuori

TAULUKOT, KUVIOT, LIITTEET

TAULUKKO 1: Aineiston jakaantuminen kaupungeittain ja sukupuolittain

TAULUKKO 2: Kategoriat

TAULUKKO 3: Koulukuraattorin ominaisuuksia

LIITE 1. Ohjeistus nuorille kirjoitelmia varten.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	6
2. KOULUN SOSIAALITYÖN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN TAUSTOITUS.....	10
2.1 KOULU JA NUORI.....	10
2.2 OPPILASHUOLLON LAINSÄÄDÄNTÖ	13
2.3 OPPILASHUOLLON TEHTÄVIEN MÄÄRITTELYÄ	14
2.4 SOSIAALITYÖ KOULUSSA	16
2.5. SOSIAALITYÖN ASIAKASSUHTEIDEN TARKASTELUA	18
3. KOULUN SOSIAALITYÖN TUTKIMUS	21
3.1 KOULUKURAATTORITYÖN HISTORIAA	21
3.2 KOULUKURAATTORITYÖN NYKYPÄIVÄÄ	22
3.3. KOULU JA KOULUKURAATTORITYÖ NUORTEN NÄKÖKULMASTA	23
4. TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT	26
4.1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	26
4.2 LAPSET JA NUORET TUTKIMUSKOHTENA.....	27
4.3 AINEISTON KERÄÄMINEN.....	28
5. AINEISTON ESITTELY JA ANALYYSI.....	31
5.1 AINEISTON ANALYYSI.....	31
5.1.1 Ydinkategorioiden muodostaminen.....	35
5.2 AUTTAVA LÄSNÄOLO	36
5.2.1. Auttaminen.....	36
5.2.2 Jutteleminen	37
5.2.3 Kuunteleminen	37
5.2.4 Tavoitettavuus	38
5.3 IHANNEKOULUKURAATTORI	38
5.3.1 Koulukuraattorin ominaisuudet.....	38
5.3.2 Kielteiset ilmaisut.....	39
5.3.3 Luottamuksellisuus.....	40

5.4 AKTIIVINEN TOIMIJA KOULUSSA	41
5.4.1 Yhteistyö	41
5.4.2 Tiedottaminen.....	41
5.4.3 Mitä koulukuraattorin pitäisi tehdä?.....	42
5.5 KOULUKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	43
5.5.1. Kiusaamistilanteen selvittäminen.....	43
5.5.2 Kiusaaja.....	43
5.5.3 Kiusattu.....	44
6. TUTKIMUSTULOKSET	45
6.1 AUTTAVA LÄSNÄOLO	45
6.2 IHANNEKOULUKURAATTORI	47
6.3 AKTIIVINEN TOIMIJA KOULUSSA	49
6.4 KOULUKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN.....	51
6.5 KOULUKURAATTORIN KOKONAISKUVA NUORTEN MIELIKUVISSA	55
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	57
7.1 KOULUKURAATTORI ON NUORTEN IHANNEAIKUINEN.....	57
7.1.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	60
7.2 JATKOTUTKIMUKSEN AIHEITA.....	62
LÄHTEET.....	64

1. JOHDANTO

Suomalainen peruskoulu kokoaa lapset ja nuoret saman katon alle 5 päivänä viikossa ja 9 kuukautena vuodessa. Kouluun tullaan monenlaisista elämäntilanteista, vaikka tutkimusten mukaan (Nivala 2006, Laine 2003) koulu ei ole nuorten mielestä areena, jossa voi osoittaa tunteitaan. Koulussa on mahdollisuus puuttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa, eikä vasta sitten kun on jo lastensuojelun tarve. Taskisen (2007, 24) mukaan koulunkäynti ja oppiminen ovat lapsen ja nuoren kehityksen kannalta ensiarvoisen tärkeitä asioita, koska ne vaikuttavat koko tulevaan elämään ja sen mahdollisuuksiin. Koulunkäyntiin liittyviin palveluihin on myös taloudellisesti järkevää panostaa, koska syrjäytymisestä aiheutuvat kustannukset ovat suuria.

Tämä tutkimus lähestyy koulun sosiaalityötä kolmesta näkökulmasta käsin. Ensimmäinen ja tutkimuksen motivaation merkittävin lähde on oma työkokemus koulukuraattorina. Toinen näkökulma on lasten ja nuorten tilanne suomalaisessa yhteiskunnassa, ja kolmas on koulun sosiaalityön tähänastinen tutkimus.

Tutkimukseni taustalla on oma työhistoriani koulumaailmassa. Olen työskennellyt koulussa monessa eri roolissa ja nähnyt sen kautta koulun ja nuorten tarpeita eri näkökulmista. Viimeksi olen työskennellyt koulukuraattorina. Aloitin koulukuraattorityön kunnassa, jossa ei aiemmin ollut vastaavaa palvelua muutamaa projektiluonteista kokeilua lukuun ottamatta. Sain siis aloittaa työn ”tyhjältä pöydältä” ja tehdä siitä itseni näköistä. Olen työssäni kokenut, että työhön kohdistetut vaatimukset ovat varsin vaihtelevia, mikä johtunee siitä että työn tekemiselle ja sen asemalle koulussa ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Myös työn rinnalla kulkeneet sosiaalityön yliopisto-opinnot ovat kasvattaneet halua tietää koulun sosiaalityöstä ja sen asemasta koko sosiaalityön kentällä enemmän.

Lasten ja nuorten kaikenlainen pahoinvointi on ajankohtainen aihe. Lähes päivittäin törmää asiaan jollakin tapaa uutisoituna. Kaikista surullisimpana esimerkkinä on Jokelan koulun tragedia marraskuussa 2007. Tutkimusaihetta valitessani en voinut kuvitella, kuinka ajankohtaiseksi tutkimukseni lopulta muodostuisi. Jokelan tapahtumat aiheuttivat laajan julkisen keskustelun, mutta myös omaa pohdintaa koulun sosiaalityön mielekkyydestä.

Yhtenä indikaattorina lasten ja nuorten hyvinvoinnista tai pahoinvoinnista voidaan käyttää lastensuojelutilastoja. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat vuosi vuodelta kasvaneet, ja sen on katsottu kertovan pahoinvoinnin lisääntymisestä yhteiskunnassa. Vuonna 2006 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli yhteensä 15628, ja lastensuojelun avohuollon tukitoimien kohteena oli 59069 lasta ja nuorta. (Lastensuojelutilasto 2006).

Tarja Heinon tutkimus ”Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?” (2007) selvittää tietoja jatkuvasti kasvavien lastensuojelun tilastolukujen takana. Tutkimuksen aineistona käytettiin sosiaalityöntekijöiden keräämää tietoa vuoden 2006 aikana lastensuojelun avohuollon asiakkaiksi tulleista lapsista. Tutkimus toteutettiin Tampereella ja Tampereen seutukunnissa, Porissa ja Hämeenlinnassa. (mt. 17-19.)

Tutkimuksen mukaan uusista lastensuojeluasiakkaista 53,8 % oli poikia ja 46,2 % tyttöjä. Joka kolmas uusi lastensuojeluasiakas oli alle 3-vuotias, ja 37 % oli 12 vuotta täyttäneitä. Asiakkuus alkoi useimmiten lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Lastensuojeluilmoituksista 31 % tuli sosiaalitoimesta (esim. päivähoito) ja 17 % tuli koulusta. Lastensuojelun huolena olivat perheeseen liittyvinä tekijöinä useimmiten vanhempien jaksamattomuus, perheen sisäiset ristiriidat ja riittämätön vanhemmuus. Nuoreen liittyvinä tekijöinä olivat ristiriidat vanhempien kanssa, vaikeudet koulunkäynnissä ja huono psyykinen terveys. Lastensuojelun asiakkaiksi tulleiden perheiden sosioekonominen asema oli usein huono, ja perheet olivat tavallista useammin toimeentulotuen saajia. (mt. 40-54.)

Tutkimus nosti näkyviin arkisen tuen tarpeita. Tutkimuksen perustella voidaan kysyä, voisiko perheitä tukea vielä muilla sosiaalihuollon keinoilla ennen lastensuojelua, esimerkiksi myöntämällä riittävästi toimeentulotukea ja lapsiperheiden kotipalvelua. Ihmetystä tutkijoissa herätti myös se, että asiakkuus alkaa usein vasta murrosiässä. Joka viidennellä lapsella oli kouluvaikeuksia, mutta vain joka kymmenennen lapsen kohdalla tehtiin lastensuojeluilmoitus. Voidaan kysyä, miksi koulusta ei oteta yhteyttä aikaisemmin? (mt. 69-70.)

Yhtenä tämän tutkimuksen ajankohtaisena lähtökohtana on 1.1.2008 voimaan tullut, uudistettu lastensuojelulaki, jossa työn painopistettä on siirretty ennaltaehkäisyyn,

varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Lisäksi laissa on vastuutettu lastensuojelun ennaltaehkäisyyn myös muita hallinnonaloja kuin sosiaalitoimi. (Taskinen 2007, 7-8.)

Myös valtiolta on viimeisessä hallitusohjelmassaan kiinnittänyt huomiota lasten ja nuorten ongelmiin. Hallitusohjelmassa todetaan: ”Hyvinvoivat lapset ja nuoret ovat ikääntyvän Suomen paras vanhuuden turva. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin investoiminen on kannattavaa.” Hallitusohjelman painopisteenä on varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ eri hallinnonaloilla. Hallitus on myös asettanut lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävän politiikkaohjelman. (Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007, 55,76 ja hallituksen strategia-asiakirja 2007, 46.)

Pirkko Sipilä-Lähdekorven väitöskirjatutkimuksen (2004) mukaan kaikissa Suomen peruskouluissa ei edelleenkään työskentele koulukuraattoria. Nähtäväksi jää, miten vuoden 2008 alusta voimaan astunut lastensuojelulaki, joka velvoittaa jokaisen kunnan perusopetuksen järjestäjän tarjoamaan koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluita oppilailleen, vaikuttaa koulukuraattorien määrään suomalaisissa kouluissa.

Koulukuraattorien määrän lisääminen ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan kuraattorityön sisältöä täytyy myös kehittää vastaamaan ajan haasteisiin. Ennaltaehkäisevän työn merkityksestä on puhuttu koko koulukuraattorityön 50-vuotisen historian ajan, ja yhä tänäkin päivänä kuitenkin koetaan, että työpäivän aikana ehtii hoitaa vain akuutteja kriisejä. Koulukuraattorityöstä on tehty tutkimusta vielä melko vähän, ja sitä tarvitaan lisää jotta työtä voidaan kehittää. Tämänhetkisen tutkimustiedon pohjalta koulukuraattorityöstä välittyy melko negatiivinen kuva: työ on tekijöidensä mielestä hajanaista ja epäselvästi määriteltyä (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 146-147), oppilaiden näkökulmasta koulukuraattori edustaa samaa kontrolloijan roolia kuin muukin koulumaailma (Nivala 2006, 145). Mitä siis pitäisi tehdä jotta tuota kuvaa voitaisiin muuttaa?

Tutkimustyön motivaationa on toiminut sosiaalityön aineopintojen päätteeksi tekemäni kandidaatin tutkielma (Puotinen 2006), jonka tarkoituksena oli selvittää, miten koulun sosiaalityöllä voi tukea nuoria. Aineistona oli 28 eläytymismenetelmällä kehyskertomuksen pohjalta kirjoitettua tarinaa. Kirjoittajina toimivat peruskoulun 7.- ja 8.-luokkalaiset oppilaat sellaisesta pienen kunnan koulusta, jossa ei ole ollut koulukuraattoria. Tutkimuksen tuloksena selvisi, että nuoret näkevät viranomaisten auttamisen myönteisenä

ja kielteisenä puuttumisena, tai ongelmien selviämisen ilman viranomaisten puuttumista. Keskustelu oli vallitseva menetelmä auttamisessa.

Koulun sosiaalityötä on tutkittu koulukuraattorien näkökulmasta ja oppilashuollon näkökulmasta. Muutamia pro gradu –tutkielmia on tehty myös oppilaan näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa haluan antaa koulun sosiaalityön asiakaskunnalle eli nuorille puheenvuoron ja mahdollisuuden kertoa, mitä asioita koulun sosiaalityössä on tärkeää ottaa huomioon. Toivon, että tutkimukseni toimii oman työn kehittämisen välineenä kaikille koulun sosiaalityön tekijöille.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia nuorten ajatuksia siitä, mitä koulun sosiaalityön pitäisi olla. Tutkimus käsittelee pelkästään peruskoulussa tehtävää koulun sosiaalityötä, vaikka työtä tehdään myös ammatillisissa toisen asteen oppilaitoksissa. Tutkimuksen aineistona ovat marras-joulukuussa 2007 kerätyt nuorten kirjoittamat tarinat koulukuraattorin työstä. Tutkimusaineisto on kerätty sellaisista kouluista, joissa työskentelee koulukuraattori. Aineistoa olen analysoinut aineistolähtöisellä grounded-theoryn menetelmällä.

Tutkimuksen raportointi etenee siten, että luvuissa 2 ja 3 tarkastelen muutamia tämän työn kannalta merkittävimpiä tutkimuksia koulun ja nuorten välisestä suhteesta ja koulun sosiaalityöstä. Luvussa 4 esittelen tutkimusasetelman ja tutkimustehtävän sekä kuvaan aineiston keräämisen ja analysoinnin. Luvussa 5 esittelen aineiston, ja luvussa 6 peilaan aineiston tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Luvussa 7 teen johtopäätöksiä tämän tutkimuksen tuloksista ja liitän ne yhteiskunnalliseen keskusteluun.

2. KOULUN SOSIAALITYÖN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN TAUSTOITUS

Tässä luvussa tarkastelen nuoruutta ja koulua ja niiden välistä suhdetta. Lisäksi määrittelen oppilashuoltoon ja koulun sosiaalityöhön olennaisesti kuuluvaa lainsäädäntöä ja esittelen muutamia alasta tehtyjä tutkimuksia.

2.1 Koulu ja nuori

Koulu on valtiollisesti organisoitu yhteiskunnallinen instituutio, jonka tehtäviksi Kivinen ja Rinne (1993) ovat määritelleet tietojen, taitojen ja tutkintojen tuottamisen, yhteiskunnallisten asemien hierarkiaan sijoittamisen, integroinnin eli kulttuurinen sopeuttamisen ja yhteiskunnallisen kiinteyden ylläpitäminen. Viime aikoina tehtäviin on lisätty vielä säilyttäminen tai varastointi. (mt., 56.) Hamaruksen (2006, 94) mukaan oppilaat tulevat koulu- ja luokkayhteisön jäseniksi oppivelvollisuuden vaatimina, eikä heillä ole valtaa vaikuttaa siihen, millaiseen luokkayhteisöön he koulussa tulevat. Oppilaiden väliset sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä erityisesti välitunneilla. Sosiaalisten suhteiden kautta tuotetaan ja ylläpidetään kulttuuria ja epävirallisia normeja sallituista ja ei-sallituista asioista. Tällä on vaikutuksensa myös oppitunneille, vaikka sitä voi olla vaikea havaita.

Kaarlo Laine (2003, 13) käsittelee tutkimuksessaan ”Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana” nuorten ja koulun suhdetta kasvatustieteiden näkökulmasta. Työn lähtökohdaksi ja aineistona olivat peruskoulun yläasteen oppilaiden kertomat ja kuvaamat koulukokemukset kirjoituksissa, sosiodraamoissa ja piirroksissa. Tutkimuksessaan Laine pohtii, minkälaisen kokemistilan koulu oppilailleen muodostaa. Laine tutkii nuorten ja koulun välistä suhdetta osana yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia.

Laineen (2003, 17) mukaan muutos yhteiskunnassa haastaa myös koulun muuttumaan. Kun nuorten elämäntavat koulun ulkopuolella moninaistuvat, myös koulun perinteiset tiedon oppimis- ja jäsentämistavat sekä perinteiset auktoriteetit ja roolimallit ovat muutoksessa. Helven (2002, 229) mukaan ”non-formal education” eli koulun ulkopuolella

oppiminen on tullut yleiseksi. Asioita opitaan tiedotusvälineistä, ystäväpiiristä ja harrastuksista.

Koulu on kuitenkin edelleen nuorten arkielämään ja elämäntapaan keskeisesti vaikuttava instituutio. Laineen (2003, 151) tutkimusaineiston mukaan oppilaiden henkilökohtaisesti merkittävät peruskokemukset on usein työnnetty syrjään koulun oppimisprosesseista. Tutkimusaineistona olleiden oppituntipiirrosten perusteella sosiaalisuus oli varattu koulun ulkopuolisiin elämänalueisiin, kuten kaveripiiriin, harrastuksiin ja vapaa-aikaan. Tietoisuus omasta ainutkertaisuudesta ja –laatuudesta ei pääse tutkimuksen mukaan koulun arjessa juurikaan esille. Poikkeavia ovat aineiston perusteella ne jotka eivät osaa, eivät kuuntele ja häiriköivät tuntia.

Kaarlo Laine (2003, 158-159) tulkitsee, että koulu painiskelee kulttuurisessa välimaastossa. Koulun institutionaaliset rakenteet, jotka pohjautuvat teollisen yhteiskunnan mukaisiin käytäntöihin, suhteisiin ja kulttuurisiin malleihin, ovat rapautuneet, mutta uudentyyppiset suhdemallit ovat vasta kehittyneet. Tässä välimaastossa törmätään myös kasvatuksen haasteellisuuteen. Vanhemmat sysäävät kasvatusvastuuta koululle ja koulun edustajat valittavat kodin kasvatusotteen kirpoamista. Viranomaiset puolestaan korostavat, että koulun on ensisijaisesti tiedonvälitystä ja opiskelua varten. Yksilöllisyyttä korostetaan, ja opettajat ja luokkatoverit mielletään lähinnä yksilön taustahahmoiksi ja ohjaajiksi. Huomaamatta tällöin jää, että tiedonvälitykseksi tarkoitettu opetus on aina myös kasvattamista ja sosiaalistamista tiettyihin kulttuurisiin ja sosiaalisiin malleihin. Koulun pyrkimys yksilöllisyyteen on merkinnyt lisääntyvässä määrin vastuun siirtämistä oppilaille itselleen tyyliin ”valitkaa kurssinne ja koulunne”. Suoritusten taso tulkitaan osoitukseksi yksilön kyvykkyydestä.

Nuorten identiteeteille on yhä vaikeampi rakentaa normaalimuotoja, koska identiteetti merkitsee nykypäivänä etsintää, kokeilua, vaihtumista ja muuntumista (Laine 2003, 172). Helven mukaan (2002, 228) nuorten elämänskaaret ovat individualisoituneet: Nuoret valitsevat itsenäisesti elämänskaaren yksilökohtaiset ylimenokaudet ja siirtymäriitit.

Kasvatuksen haasteita ja ongelmallisuutta lisää se, että tulevaisuuden muuttuessa ristiriitaisemmaksi aikuisten epävarmuus kasvaa. Tämä voi merkitä sitä, että toisaalta nuoriin kohdistuvat kurinpitovaatimukset lisääntyvät, toisaalta nuoret saavat yhä enemmän

päätös- ja määrittelyvaltaa oman tulevaisuutensa suhteen. Kasvatus on muuttunut jatkuvien neuvottelujen areenaksi (Laine 2003, 172.)

Nuorisokulttuurin tutkijat ovat tulkinneet, että nuoriso ikään kuin tunnustelee yhteiskunnassa ja kulttuurissa tapahtuvien muutosprosessien värähtelyjä ja reagoi niihin ennen muita ryhmiä. Nuoret ovat jo ikävaiheensa takia identiteettinsä rakennusvaiheessa. He joutuvat myös kasvamaan sellaisessa kulttuurisessa maisemassa, jossa muutoksesta on tullut pysyvä asiointi. (Laine 2003, 178.) Uusi maailma näyttää pirstaleiselta ja vaikeasti ennustettavalta (Helve 2002, 229).

Laine kuvaa tutkimuksensa nuoria eriytymisen ja jakautumisen, laman ja laman jälkeisen ajan lapsiksi. He ovat syntyneet ja kasvaneet suoraan nopeisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Elämän jäsentämisessä koulu on selkeä ja itsestään selvä viitekohta, mutta merkittävät oppimiskokemukset ovat siirtyneet koulun ulkopuolelle vapaa-aikaan. (Laine 2003, 186.)

Kaarlo Laine (2003, 187) määrittelee ”modernin nuoruuden kulttuuriset koordinaatit” seuraavasti:

- urbanisoituminen ja kaupungistuminen
- kulutus ja nuoret merkittävänä kuluttajaryhmänä
- kulttuuriteollisuuden ja median vaikutus nuoren identiteetin kehittymiseen
- kansainvälistyminen ja globalisoituminen
- perheen muutokset
- koulutuksen muuttuminen itsestään selväksi lähtökohdaksi elämään

Nuoret elävät erilaisista valinnoista koostuvassa maailmassa. Nuorten tekemät valinnat vaikuttavat kauaskantoisesti hänen elämäänsä. Valintojen seurauksia on vaikea arvioida, ja mikään ei tunnu olevan varmaa. Valintojen tekemiseen voi liittyä ahdistusta, epävarmuutta, epärealistisuutta ja näköalattomuutta. Toisaalta nopea yhteiskunnallinen muutos ja elämänmuotojen yksilöllistyminen saattavat aiheuttaa nuorelle irrallisuuden tunnetta. Kokonaisuusien hahmottaminen on vaikeaa kun tieto on sirpaloitunutta. Tutkimusten mukaan nuoret sitoutuvatkin yhä vähemmän pitkäkestoisiiin prosesseihin. (Hämäläinen 2006, 46.)

Jauhiainen (1993, 268) toteaa tiivistetysti, että sata vuotta sitten oppilaat toivat kouluun köyhyyttä, nälkää ja tauteja, nykypäivänä oppilaat tuovat kouluun mukanaan yhteiskunnan epävarmuuden ja näköalattomuuden.

2.2 Oppilashuollon lainsäädäntö

Peruskoulujen oppilashuoltotyötä määrittelevät useat eri lait, tärkeimpinä niistä lastensuojelulaki ja perusopetuslaki. Lastensuojelulakiin (683/1983) lisättiin vuonna 1990 säädös, jonka velvoitti kunnat järjestämään riittävää tukea, ohjausta ja muita tarpeellisia toimenpiteitä lapsen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien psyykkisten ja sosiaalisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi. Uudistettu lastensuojelulaki (417/2007) astui voimaan 1.1.2008. Pykälän 9 mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille. Palveluiden tulee antaa oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin sekä ehkäistä ja poistaa sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia opiskelussa. Lisäksi palveluiden tulee edistää koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluiden järjestämisestä vastaa opetuksen järjestäjä. Uusi lainsäädäntö on kunnille velvoittavampi kuin aiempi lastensuojelulaki (683/1983), jossa koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluiden järjestäminen oli kunnille vapaaehtoista.

Lastensuojeluasetus (546/1990) määrittelee pykälässä 2a, että koulukuraattorien ja koulupsykologien työn tulee tapahtua pääosin koulussa. Lisäksi asetus määrittelee koulupsykologin ja koulukuraattorin työtä seuraavasti: ”Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee osallistua alansa asiantuntijoina kouluyhteisön toiminnan sekä opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen. Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee toimia yhteistyössä oppilaan, hänen vanhempiansa, häntä hoitavien ja kasvattavien henkilöiden, kouluyhteisön sekä koulutoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa.”

Perusopetuslaissa (628/1998, 29§) todetaan, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Saman lain pykälässä 31a oppilashuoltoon määritellään kuuluvaksi opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut,

jotka ovat kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulain mukainen kasvatuksen tukeminen. Jokaisen koulun täytyy siis määritellä opetussuunnitelmassa, mitä oppilashuolto juuri tässä koulussa ja kunnassa tarkoittaa. On suositeltu, että opetussuunnitelma tehdään yhteistyössä koulutoimen, sosiaalitoimen ja terveystoimen kanssa. Perusopetuslakia uudistettiin vuonna 2003, ja uudet säännökset korostivat aiempaa selkeämmin lasten ja nuorten koulunkäyntiin liittyvien vaikeuksien ennaltaehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Perusopetuslakiin lisättiin myös säännökset oppilaan oikeudesta saada maksutta tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. (Oppilashuolto, järjestyksenpito ja kurinpito perusopetuksen kouluissa 2001-2004, 7.)

Kansanterveyslain (66/1972) 14 § mukaan ”oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen.” Oppilashuoltoa säätelevät edellä mainittujen lakien lisäksi myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, julkisuuslaki ja päihdehuoltolaki.

2.3 Oppilashuollon tehtävien määrittelyä

Oppilashuollon käsitteelle ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää. Alun perin oppilashuolto on käsitetty oppilaiden koulunkäyntiä tukevaksi järjestelmäksi, joka koostuu useista eri toimintamuodoista. Oppilashuollon voidaan katsoa alkaneen 1800-luvun loppupuolella, kun ensimmäiset lääkärit otettiin valvomaan oppilaiden terveyttä, koulun voimistelutunteja ja koulun hygieniaa. Nykyinen moniammatillinen järjestelmä on alkanut muotoutua toisen maailmansodan jälkeen. (Jauhiainen 1993, 65.)

Oppilashuoltokomitean mietinnössä (1973: 151, 68) oppilashuolto määritellään koulun kasvatus- ja opetustyöhön liittyväksi toiminnaksi, jonka tavoitteina ovat oppilaan hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys, koulunkäynnin ja oppimisen edistäminen, oppimisvaikeuksien voittaminen ja koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäminen sekä koulun viihtyisyys ja turvallisuus.

Oppilashuoltokomitean mietinnössä työn toimintaperiaatteiksi määritellään oppilashuollon ennaltaehkäisevä luonne, vaikka huomiota kiinnitetään myös korjaavaan toimintaan. Oppilashuollossa pyritään integroinnin toteuttamiseen, jolloin toiminta on osa koulun muuta toimintaa. Kaikille oppilaille pyritään tarjoamaan riittävät palvelut ja myös palvelujen laatu pyritään takaamaan. Oppilashuollon palveluita tarjotaan aktiivisesti, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä että oppilaille annetaan mahdollisuus palvelujen käyttöön oppituntien aikana. Toiminnassa otetaan huomioon oppilaan sekä muiden osapuolten oikeusturvaan liittyvät näkökohdat, kuten viranomaisten salassapitovelvollisuus. Oppilashuolto perustuu eri osapuolten väliseen yhteistyöhön ja yhteisvastuuseen sekä tarkoituksenmukaiseen työnjakoon. Hallinnon ja organisaation tulee olla mahdollisimman joustava ja muuttuviin olosuhteisiin mukautuva. Tiedotustoiminta tulee olla aktiivista erityisesti koteihin päin, jotta kaikki tietävät koulun oppilashuollon palveluista. (Oppilashuoltokomiteanmietintö 1973:151, 69-70.)

Oppilashuoltotyö on kouluissa käytännössä oppilashuoltoryhmien vastuulla. Tarkkoja säännöksiä oppilashuoltotyöryhmän työskentelystä ei ole annettu, mikä tekee työstä vaikeasti määriteltävää. Oppilashuollon asiakas on usein yksittäinen oppilas, mutta se voi olla myös perhe, opettaja tai koululuokka. Toisaalta oppilashuoltotyöryhmä voi toimia koulussa työnohjauksellisena väylänä, jossa yhdessä mietitään ratkaisua vaikeaan tilanteeseen. Oppilashuoltotyöryhmän vakiojäseniä ovat koulusta riippuen koulun rehtori, koulukuraattori, psykologi, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja ja erityisopettaja. Oppilashuoltotyöryhmän roolin koulussa määrittelevät ryhmän jäsenille annetut viralliset tehtävät, toisten ammattilaisten heidän työhönsä kohdistamat odotukset ja työntekijän oma näkemys työstään. Oppilashuoltotyöryhmä kokoontuu koulusta riippuen viikoittain, kuukausittain tai lukuvuosittain. Oppilashuollon rooli koulussa on pitkälti muotoutunut oppilashuollon edustajien oman identiteetin ja koulun odotusten vuorovaikutuksen tuloksena. (Laaksonen ja Wiegand 1990, 15-16, 63.)

Toimintana oppilashuoltotyö siis sijoittuu kolmen eri hallinnonalan, koulu-, sosiaali- ja terveystoimen risteykseen ja on perinteisin moniammatillisen yhteistyön muoto. Haluttu muutos oppilaan tilanteessa edellyttää kaikkien kasvatukseen, opetukseen ja kuntoutukseen osallistuvien tahojen osaamista, yhteistyötä sekä tahtoa viedä asioita eteenpäin. (Tilus 2004, 21.) Jokaisella hallinnonalalla on oma lainsäädäntönsä, vaikka ne sisältävät samansuuntaisia tavoitteita. Tämä asettaa haasteita paitsi yhteistyön toimivuudelle, myös

salassapitosäännöksille. (Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006:33, 15-16.)

1990-luvulla tapahtunut yhteiskunnallinen murros on tehnyt koulutyöstä entistäkin haasteellisempaa. Koulu ei enää kykene turvaamaan oppilaiden työkykyä pelkästään ulkoisiin olosuhteisiin panostamalla. Oppilashuollolla on ollut perinteisesti koulutuksellisten tavoitteiden turvaamisen tehtävä, ja lisäksi sille on tullut paikkaajan tehtävä silloin, kun yhteiskunnan turvaverkko repeää. Erityispalveluissa ei riitä hoitopaikkoja kaikille tarvitseville, jolloin oppilas jää sen tuen varaan mitä koulu voi järjestää. (Nivala 2006, 124 ja Jauhiainen 1993, 263.)

2.4 Sosiaalityö koulussa

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. määrittelee sosiaalialan työn seuraavasti: ” Sosiaalialan työn tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Keinoina ovat tätä tukevan sosiaalisen muutoksen, ihmissuhdeongelmien ratkaisujen ja itsenäisen elämänhallinnan edistäminen. Työn kohteena on vuorovaikutus ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä käytetään sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa ja näiden soveltamiseen tarvittavaa taitoa. Sosiaalialan työ perustuu ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeidenmukaisuuden periaatteisiin, jotka on kirjattu kansainvälisiin sopimuksiin.” (Arki, arvot, elämä, etiikka 2005, 7.)

Oppilashuoltokomitea asetti mietinnössään (1973: 151, 74) koulun sosiaalityön tavoitteet. Niitä voidaan pitää ajankohtaisina tänäkin päivänä. Koulun sosiaalityön tavoitteiksi määriteltiin sosiaalityön soveltaminen koulun opetus- ja kasvatustyössä. Lisäksi sosiaalityön tavoitteena oli osallistua koulun toiminnan suunnitteluun ja ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmatilanteita koulussa ja oppilaan muussa elämänpiirissä. Tavoitteeksi asetettiin myös koulun toimintamahdollisuuksien lisääminen sosiaalisissa ongelmatilanteissa, yhteistoiminnan rakentaminen sekä kouluyhteisön sisällä työskentelevien kesken että kodin ja koulun välille.

Suomessa ja Ruotsissa koulun sosiaalityöntekijästä käytetään jo vakiintuneesti nimikettä koulukuraattori (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 25). Tätä nimikettä käytän pääasiassa myös tässä tutkimuksessa, mutta puhun myös koulun sosiaalityöstä koulukuraattorityön synonyymina. Keskustelua nimikkeen muuttamisesta on käyty eri yhteyksissä. Yhtenä perusteena koulukuraattori-nimikkeen säilyttämiselle on mainittu, että se koetaan koulussa vähemmän uhkaavana kuin koulun sosiaalityöntekijä (Wallin 2000, 12).

Koulukuraattorin ja koulupsykologin työ tuli lakisääteiseksi vuonna 1990 lastensuojelulain lakimuutoksella. Koulukuraattorin virat ovat pääosin koulutoimen alaisia. Lisäksi niitä on sosiaalitoimistoissa, perheneuvoloissa ja terveyskeskuksessa. Joissakin kunnissa tehtävää hoitaa sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijä tai palveluja ostetaan ulkopuolelta. Peruskoulussa päätoimisesti koulukuraattorityötä tekeviä on noin 250. Heistä noin 80% työskentelee maan eteläosassa, jossa asuu noin puolet peruskoulun oppilaista. (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto 2002, 32 - 33.)

Koulukuraattorit – Skolkuratorer ry:n mukaan koulukuraattorin keskeisiä tehtäväalueita ovat asiakastyö, sidosryhmien konsultaatio koulussa, sosiaalityön asiantuntemuksen edustaminen opetus- ja kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä sekä moniammatillisen oppilashuoltotyön toteuttaminen, suunnittelu ja kehittäminen sekä koulukohtaisesti että alueellisesti. Yhdistyksen mukaan koulukuraattorin koulutus tulee olla sama kuin sosiaalityöntekijän koulutus (laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005).
(<http://www.talentia.fi/koulukuraattorit/index.php?m=1&id=1984>).

Koulukuraattorin työstä on olemassa määritelmiä lähes yhtä paljon kuin on kouluja joissa he työskentelevät. Kuvauksissa on kuitenkin yhteistä se, että koulukuraattori tukee lasten ja nuorten kehitystä ja kasvua, ja että häneltä vaaditaan monipuolista ammattitaitoa toimia yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kanssa. Kuvauksissa korostuu erityisesti verkostoitunut yhteistyö. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 28.) Koulukuraattorin työn merkitys huomataan paradoksaalisesti usein vasta siinä vaiheessa, kun palveluja on jo järjestetty (Taskinen 2004, 150).

Laaksosen ja Wiegandin (1990, 19, 65) mukaan koulukuraattorin tehtäviin kuuluvat keskustelut yksittäisten oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa, kotikäynnit oppilaiden koteihin sekä pinnaavien oppilaiden kouluun hakeminen. Lisäksi kuraattori voi antaa opettajille tietoa oppilaasta ja hänen kotitaustastaan. Koulun arkipäivässä kuraattori on yksi päävastuunkantajista, jonka odotetaan ”hoitavan” ja ”poistavan” ongelmia. Toisaalta oppilas on kuitenkin nähtävä useiden ryhmien jäsenenä ja on arvioitava ryhmien merkitys ongelmille, joiden takia hän on ohjautunut oppilashuollon piiriin.

Koulukuraattori edustaa koulussa sosiaalityön asiantuntemusta. Yksilötasolla kuraattorin työ on tuen ja ohjauksen tarjoamista oppilaille sekä koulunkäyntiin että sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvissä vaikeuksissa. Yhteisötasolla koulukuraattorin työ on oppilaiden perhetilanteiden selvittelyä ja kasvatustyön tukemista, toisaalta luokka- ja kouluyhteisön vuorovaikutuksen ongelmien ratkaisemista. Yhteiskunnan tasolla koulukuraattori tekee ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä ja viranomaisyhteistyötä sen eteen, että lastensuojelun tarve havaittaisiin mahdollisimman aikaisin. Työn todellisuudessa painottuu kuitenkin korjaava toiminta, vaikka ennaltaehkäisevä toiminta on ollut työn tavoitteena koko työn historian ajan. (Nivala 2006, 124-125.)

2.5. Sosiaalityön asiakassuhteiden tarkastelua

Oman tutkimusasetelmani kannalta on kiinnostavaa peilata nuorten näkemyksiä koulukuraattorin ja nuoren suhteesta sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen. Kirsi Juhila jaottelee kirjassaan ”Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina” (2006) neljä erilaista sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhdetta: liittämis- ja kontrollisuhte, kumppanuussuhde, huolenpitosuhde ja vuorovaikutuksessa rakentuva suhde. Suhteet ovat määrittäneet sosiaalityöntekijöiden työtä seuraamalla. Kuvaan näitä erilaisia suhteita lyhyesti seuraavassa.

Liittämis- ja kontrollisuhteessa sosiaalityöntekijä on kontrolloijan ja asiakas on kontrolloitavan roolissa. Asiakassuhde on osapuolten hierarkkista eroa korostava. Asiantuntijuus on sosiaalityöntekijällä, jolloin hän määrittää asiakkaan tarpeet ja tavoitteet ja menetelmät joilla niihin päästään. Perusarvoina ovat valtavirtakulttuurisuus, jossa ihannekansalainen määrittyy normaalisuutta korostavien kriteerien perusteella ja tehokkuus

ja henkilökohtainen vastuu korostuvat. Menetelmistä tärkeitä ovat erityisesti asiakkaan vastuuttamisen menetelmät. (Juhila 2006, 99-101.)

Kumppanuussuhde on sosiaalityöntekijän ja asiakkaan tasavertainen suhde. Työskentely perustuu kummankin osapuolen samanlaiseen oikeuteen saada äänensä kuuluviin ja oikeuteen tulla kuulluiksi, eli suhde ei ole sen enempää työntekijä- kuin asiakaslähtöinenkään. Asiantuntijuus on suhteen molemmilla osapuolilla. Perusarvona on transkulttuurisuus, jossa arvostetaan erilaisia elämisen tapoja ja valintoja eikä yritetä pakottaa ketään ”ihannekansalaisen” muottiin. Tämäntyypinen asiakassuhde on Juhilan mielestä ihanne, johon sosiaalityössä tulisi pyrkiä. (mt. 147-149.)

Huolenpitosuhteessa Juhilan määritelmän mukaan sosiaalityöntekijä on huolenpitäjä ja asiakas apua ja tukea tarvitseva. Tästä väistämättä seuraa se, että suhde on hierarkkinen ja että asiakas on riippuvainen työntekijän toiminnasta. Ratkaisua ongelmiin haetaan sosiaalityöntekijän asiantuntijuudesta, joka perustuu hoivaan. Perusarvona on jokaisen oikeus huolenpitoon ja ymmärrys siitä, että ihmisten huolenpidon määrä ja tarve vaihtelevat eri aikoina. Sosiaalityön menetelminä ovat auttaminen ja tukeminen sekä palveluohjaus. (mt. 198- 200.)

Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa työntekijän ja asiakkaan roolit eivät ole ennalta määriteltyjä, vaan kohdatessaan he työstävät toistensa rooleja tilanteessa. Kohtaamisen käsikirjoitus luodaan vasta paikan päällä. Sosiaalityön asiantuntijuus vaihtelee tilanteen mukaan. Perusarvot eivät ole pysyviä, vaan ne vaihtelevat ajassa. Sosiaalityön menetelminä ovat tarinoiden rakentaminen ja sosiaalisten ongelmien tulkitseminen. (mt. 201-255.)

Miten edellisen perusteella voitaisiin määritellä koulukuraattorin ja oppilaan välinen suhde? Kuten Juhila (mt. 258-262) toteaa, sosiaalityössä tarvitaan näitä kaikkia suhdeulottuvuuksia. Niin myös koulun sosiaalityössä. Koulukuraattorityöstä tehtyjen tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että koulumaailmassa korostuu liittämisen ja kontrollisuhde. Hierarkkinen asetelma on olemassa jo koulujärjestelmässä, jossa kuraattori työskentelee. Elina Nivalan (2006) tutkimuksen mukaan myös nuorten käsitykset koulukuraattorista tukevat tätä väitettä, ja kumppanuussuhde on ihanne, johon

myös koulun sosiaalityössä tulisi pyrkiä. Koulukuraattorin tulisi olla enemmän nuoria kohtaava aikuinen kuin kontrolloiva aikuinen.

Koulu ja koulun sosiaalityö eli koulukuraattorityö näyttäytyy siis tutkimuksessa varsin negatiivisessa valossa. Nuoret elävät maailmassa, jossa on paljon epävarmuutta ja jossa muutos on jatkuvaa. Käsitykset perheestä ovat muuttuneet, ja nuoriin kohdistuvat paineet ovat kasvaneet. Koulu on merkittävä instituutio lasten ja nuorten elämässä, mutta kaikki tärkeät asiat tapahtuvat koulun ulkopuolella. Lainsäädäntö ohjaa koulussa tapahtuvaa moniammatillista oppilashuoltotyötä, koulun ja sosiaalityön rajapinnalla oleva koulukuraattorityö tuli lainsäädännön piiriin vasta vuonna 1990. Koulun sosiaalityön tavoitteena on koko sen historian ajan ollut ongelmien ennaltaehkäisy, mutta onko tavoite toteutunut? Pystyvätkö oppilashuollon palvelut ja koulun sosiaalityö vastaamaan niihin haasteisiin, joita nuorten epävarma ja jatkuvasti muuttuva maailma niille asettaa?

3. KOULUN SOSIAALITYÖN TUTKIMUS

Tässä luvussa tarkastelen kahta koulun sosiaalityöstä tehtyä tutkimusta, jotka lähestyvät aihetta eri puolilta. Pirkko Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimus tarkastelee koulun sosiaalityötä työntekijän näkökulmasta ja esittelee myös työn historiaa ja sitä miten nykypäivän tilanteeseen on tultu. Elina Nivalan (2006) artikkeli puolestaan pohjautuu tutkimukseen, jossa on tarkasteltu koulukuraattorin merkitystä nuoren maailmassa. Tutkimusasetelma on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen, koska tutkimuksen kohteena ovat nuoret.

Pirkko Sipilä-Lähdekorven väitöskirja ”Hirveesti tekijänsä näköistä. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla” (2004, 8-9) rakentaa kokonaiskuvaa koulukuraattorin työstä peruskoulun yläluokilla. Tutkimus on sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen aineistolähtöinen tutkimus, jonka käsitelmällinen on kehittävä työntutkimuksen malli. Tutkimuksessa on käytetty kahta empiiristä aineistoa: kuraattorityön asiantuntijoiden haastatteluaineisto kuraattorityön historiasta ja yläluokkien koulukuraattoreiden kyselyaineisto tämän päivän työstä. Tutkimus on rajattu nimenomaan yläluokkien koulukuraattorityön, koska yläluokilla on eniten koulukuraattoreita. Tutkimus on hyvä yleiskuvaus koulukuraattorin työn kehittymisestä 1960-luvulta tähän päivään asti.

3.1 Koulukuraattorityön historiaa

Koulukuraattorityön juuret ovat kasvatustieteissä, joka sai alkunsa jo vuonna 1925. Laki oppivelvollisuudesta oli tullut voimaan vuonna 1921, ja tarvittiin toimenpiteitä niille lapsille, jotka eivät sopeutuneet koulun sääntöihin tai eivät menestyneet koulussa. 1960-luvulla jo toimintansa vakiinnuttaneella kasvatustieteellä oli merkittävä rooli erityisopetuksen alulle panijana ja kehittäjänä, mutta se ei pystynyt tyydyttämään koulujen psykologis-pedagogisen avun tarvetta. Ensimmäinen kuraattorin virka perustettiin vuonna 1951 Helsingin apukouluoppilaiden jälkihuoltoa varten. Kyse ei siis vielä ollut koulun sisällä tapahtuvasta kuraattorityöstä, mutta kuraattori-nimike otettiin käyttöön tuolloin. Kuraattorityön kehittymisen taustalla nähdään myös peruskoulun tuleminen, joka toteutettiin asteittain vuosina 1972 - 77. Psykkinen oppilashuolto alkoi kehittyä

kasvatusneuvolalle rinnakkaiseksi työmuodoksi 1960-luvun lopulla, jolloin alettiin perustaa koulupsykologien ja koulukuraattorien virkoja. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 84.)

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi jakaa koulukuraattorityön kehittymisen kolmeen vaiheeseen: kuraattorityön pioneerikauteen, perustelujen kauteen ja ammatillistumisen kauteen. Varsinaisen koulukuraattoritoiminnan pioneerikauden voidaan katsoa alkaneeksi 1960-luvun jälkipuoliskolla. Vuonna 1966 perustettiin sekä Helsinkiin että Kotkaan koulukuraattorin toimet. Psykososiaaliselle työlle oli kouluissa suuri tarve, mutta uusia virkoja perustettiin hyvin hitaasti. Kouluhallitus asetti vuonna 1972 koulupsykologi- ja koulukuraattoritoimintaa selvittelevän työryhmän, joka määritteli kuraattorin työn sosiaalityöksi. Alkuvaiheessa odotukset kuraattorin työtä kohtaan olivat suuret, jopa epärealistiset ja oppilasmäärät olivat suuret. Alkuvaiheessa oli reviiritistelun makua, jolloin kuraattorityö haki paikkaansa koulu yhteisössä ja yhteistyössä opettajien kanssa. Työ oli myös ”hirveesti tekijänsä näköistä” – toimenkuva oli suuresti kiinni siitä kuka työtä oli tekemässä. Yhteisenä piirteenä oli se, että työ oli pääosin oppilaskeskeistä, korjaavaa työtä. (mt. 84-97.)

Perustelujen kaudella (1970 - 80-luvuilla) pohdittiin jo omaa lainsäädäntöä koulukuraattorityölle, mutta sitä ei vielä 1980-luvun alun koululakeihin saatu. Koulukuraattorin työtä perusteltiin eri tahoilla taloudellisesti, sisällöllisesti, teoreettisesti ja hallinnollisesti. Noin 20 vuoden perustelutyö sai viimein päätepisteen, kun eduskunta hyväksyi lain ja asetuksen lastensuojelulain muuttamisesta vuonna 1990. Tuolloin koulun psykososiaalisesta työstä tuli viimein lakisääteistä ja koulukuraattorityössä alkoi ammatillistumisen kausi. (mt. 97-101.)

Koulukuraattoreiden ammatti-identiteetin katsotaan selkiytyneen lainsäädännön myötä. Suurelta osin siihen on vaikuttanut myös kuraattoreiden täydennyskoulutus. Työ on ammatillistunut ja tullut tutummaksi koulussa ja yhteiskunnassa. Toisaalta ammatillista kehitystä ovat jarruttaneet monissa kunnissa olleet säästötoimet. (mt. 102-107.)

3.2 Koulukuraattorityön nykypäivää

Koulukuraattorityötä nykyaikana Sipilä-Lähdekorpi tutki koulukuraattoreille suunnatulla kyselyllä. Vastaajia oli yhteensä 107. Vastausten perusteella on hahmottunut kuva

suomalaisesta koulukuraattorityöstä, vaikka vastauksissa olikin suuri hajonta. Tästä voidaan päätellä, että kuraattorit ovat hyvin heterogeeninen ammattiryhmä. He kuuluvat eri hallintokuntiin, työmenetelmät vaihtelevat, ja kuraattorit kokevat roolinsa ja asemansa eri tavoin. Kuitenkin tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että kuraattorityön kohteena on oppilas. Työ on yhä edelleen auttamiskeskeistä ja korjaavaa, työ on oppilaan auttamista ja tukemista. Eniten kuraattoreita työllistää oppilaiden motivaation puute koulutyöhön. Oppilailta on ”aikuisen nälkä”. Kuraattorin työ koetaan hektiseksi ja sirpaleiseksi, ja sitä vaikeuttavat erityisesti resurssien puute ja koululaitoksen jäykät asenteet. Kuraattorit kokevat itsensä ensisijaisesti sosiaalityöntekijöiksi mutta vahvasti myös kasvattajiksi. Koulun sisällä tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat koulun rehtori, terveydenhoitaja, erityisopettaja ja opo. Koulun ulkopuolella eniten yhteistyötä tehdään sosiaalitoimiston, perheneuvolan, nuorisotoimen ja lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa. Hallitsevana työmenetelmänä on keskustelu. Lähes kaikki kuraattorit tekevät myös kotikäyntejä ja työskentelevät huoltajien kanssa. Parasta kuraattoreiden mielestä omassa työssään on nuorten elinvoima, myös työn monipuolisuutta ja itsenäisyyttä arvostetaan. Pahinta on kiire ja resurssien puute, riittämättömyyden tunne. (mt. 109-158.)

3.3. Koulu ja koulukuraattorityö nuorten näkökulmasta

Elina Nivala (2006, 101-104) tarkastelee artikkelissaan ”Koulukuraattori nuoren maailmassa” koulua ja koulun sosiaalityötä nuoren itsensä kannalta. Tutkimus on kiinnostava oman tutkimukseni kannalta, koska tutkimusasetelma on samanlainen kuin omassa tutkimuksessani. Artikkelin pohjautuu saman kirjoittajan aikaisemmin julkaisemattomaan tutkimukseen, joka käsittelee oppilaiden mielikuvia koulussa tarjolla olevasta tuesta psykososiaalisissa ongelmissa. Tutkimus toteutettiin Pirkanmaalla vuosina 2000 - 2002, ja sen aineistona olivat yhdeksäsluokkalaisten kirjoittamat eläytymismenetelmätarinat aiheesta: ”Miten masennus vaikuttaa nuoren elämään ja miten siitä voi selviytyä”. Tutkimuskohteena eivät siis olleet vain oppilashuollon palveluihin henkilökohtaisesti tutustuneiden mielikuvat vaan oppilaiden yleensä. Tutkimuksen tavoitteena oli hahmottaa koulun merkitystä ongelmissa tukevana ympäristönä ja erityisesti koulun sosiaalityön mahdollisuuksia tarjota nuorille tukea. Keskeisimpänä teoreettisena käsitteenä tutkimuksessa oli maailmankuvan käsite.

Koulun merkitys yhteiskunnassa kasvaa sen myötä, että yhteiskunta muuttuu monimutkaisemmaksi ja korkean teknologian ja osaaminen on Suomessa kasvussa. Toisaalta, kun tiedon välittämisen tavat muuttuvat monimuotoisemmiksi, koululla ei ole enää tiedon jakamisen monopolia samoin kuin ennen on ollut. Koulun merkitys ihmisen elämässä on kasvanut. Peruskoulutodistusta tarvitaan ammatillisten opintojen aloittamiseen, ja ilman ammatillista koulutusta on vaikea päästä työelämään. Työelämä puolestaan on tärkeä määrite yhteiskunnan jäsenyydelle. (mt. 101-103.)

Oppilashuolto on Nivalan mukaan kehittynyt yhtä aikaa suomalaisen hyvinvointivaltion koulutus-, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kanssa. Alkuvaiheessa oppilashuollolla pyrittiin ensisijaisesti mahdollistamaan köyhien perheiden lasten koulunkäynti turvaamalla fyysinen ja materiaallinen huolenpito. Oppilashuollon kehittyminen perustuu siihen, että koulu ei voi toteuttaa kasvatuksellisia tavoitteitaan, ellei se huolehdi oppilaiden työkunnosta. Nykyään pelkkien fyysisten työolosuhteiden turvaaminen ei enää riitä, vaan oppilashuollon on huolehdittava myös työrauhaan, oppilaiden mielenterveyteen ja koulumotivaatioon liittyvistä kysymyksistä. (mt. 121-122.)

Elina Nivala tutki koulun ja koulukuraattorin merkitystä nuoren elämässä. Oppilaiden kirjoittamien tarinoiden perusteella hän teki sen johtopäätöksen, että koulu ei ole nuorten mielestä oikea paikka käsitellä tunteita. Nuorilla on paljon ja voimakkaita tunteita, mutta ne liitettiin tarinoissa useimmiten vapaa-ajan toimintaympäristöön, ei kouluun. Koulu miellettiin tarinoissa kontrollin maailmana, vapaa-ajan toimintaympäristöt mielihyvän maailmana. ”Koulussa on pakko käydä mutta todellinen elämä eletään sen ulkopuolella. Toisaalta nuorten kirjoitusten perusteella voidaan olettaa, että nuoret mieltävät koulun ja työelämän samankaltaisuuden. Koulussa ikään kuin valmennetaan nuoria aikuisten maailmaan ja työmaailmaan. Nuoret myös ymmärsivät sen, että koulusta ei selviä, jos ei noudata tiettyä käyttäytymismallia – ja monien mielestä tämä oli myös oikea ja tavoiteltava malli. (mt. 131-140)

Kuraattori ei saanut Nivalan tutkimusaineistossa kovinkaan suurta roolia. Nuoret kyllä tiedostivat oppilashuollon palvelujen olemassaolon, mutta kuraattoria ei mainittu nuorten tukijana. Kuraattori oli ns. negatiivisessa roolissa ja edusti koulun kontrolloivaa roolia. Kuraattorin palveluita ei tarinoissa ollut saatavilla muutoin kuin erillisesti niitä pyytäen. Kuraattorin toimenkuvaan tarinoiden perusteella kuuluu rankaisijan rooli, joka ottaa

puhutteluun kiusaajat ja koulupinnarit, tai kuraattorin puheille pääsee silloin kun ongelmat ovat todella pahoja. Koulun omia palveluita useammin nuoret hakivat apua muualta, koulun ulkopuolelta. Kaikista mieluiten nuoret lähestyivät apua hakiessaan omaa lähipiiriään, kavereita tai omia vanhempiaan. (mt. 144-146.)

Yhteenvetona Nivala toteaa, että oppilashuollon resurssit ovat nykyisessä laajuudessaan riittämättömät ja toimintatavat ovat siksi puutteelliset. Esimerkiksi ennaltaehkäisevän työn osuus koulukuraattorin työstä on hyvin pieni, vaikka tämä työn ulottuvuus on työssä selvästi mukana. Oman tutkimuksensa pohjalta Nivala toteaa, että nuorten mielikuvat koulun tukipalveluista eivät vastaa aikuisten tavoitteita – onko siis niin että kysyntä ja tarjonta eivät kohta? (mt. 129.)

Koulukuraattorin työnkuvaa tulisi Nivalan tutkimuksen mukaan kehittää sellaiseksi, että kuraattorilla olisi enemmän nuoria kohtaava rooli kuin kontrollirooli. Koulukuraattorilla on laaja sosiaalityön ammattitaito, jonka olemassaoloa nuoret eivät tutkimuksen perusteella tunnista. Koulukuraattori voisi olla myös koulun yhteisötyöntekijä, olla näkyvillä koulun yhteisissä tapahtumissa, jotta hänen läsnäoloaan ei aina liitettäisi vain negatiivisiin tapahtumiin. Ei riitä, että nuoret tiedostavat palveluita olevan olemassa, vaan myös mielikuvien palveluista tulee olla myönteisiä. (mt. 148.)

Koulukuraattorin työtä on siis tutkittu sekä työntekijän että nuorten eli asiakkaiden näkökulmasta. Koulukuraattori työ on alkanut 1960-luvun lopulla, mutta lakisääteistettiin vasta vuonna 1990-luvulla. Lainsäädännöllisesti koulun sosiaalityö sijoittuu lastensuojelutyöhön. Kuraattorin työtä ovat koko sen kehittymisen ajan määritelleet kuraattorin oma persoona ja paikalliset tarpeet, ja työ nähdään edelleen ristiriitaisena. Oppilaiden näkökulmasta koulu on paikka, johon ei voi tuoda omia asioitaan vapaa-ajalta, ja vaikka koulun oppilashuoltotyö määritellään jokaisen oppilaan oikeudeksi, työ on näkymätöntä, eikä sieltä osata tai haluta hakea apua omiin ongelmiin. Toisaalta tilastot kertovat siitä, että lasten ja nuorten pahoinvointi eri tasoilla lisääntyy. On siis edelleen tarpeellista tutkia, millä tavoin koulun sosiaalityön kysyntä ja tarjonta saataisiin kohtaamaan, ja miten koulukuraattorin kuvaa voitaisiin koulussa kirkastaa.

4. TUTKIMUSASETELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä tutkimuksessa olen halunnut antaa nuorille mahdollisuuden osallistua koulun sosiaalityötä käsittelevään keskusteluun, ja sitä kautta ymmärtää enemmän ilmiöstä nimeltä koulun sosiaalityö. Tästä lähtökohdasta päädyin toteuttamaan kvalitatiivista tutkimusta, joka on luonteeltaan hypoteeseja ja tieteellisiä innovaatioita etsivää. Laadullinen tutkimus pyrkii tekemään mahdollisimman aitoja havaintoja todellisuuden ilmiöistä sellaisina kuin ne esiintyvät, ja keskittyy ensisijaisesti todellisuuden kielelliseen kuvaamiseen. Laadullinen tutkimus korostaa ilmiöiden ymmärtämistä niistä itsestään käsin. (Hämäläinen 1987, 5-6.)

Sosiaalityön käytäntötutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka ongelmanasettelu ja aihe liittyvät sosiaalityön käytäntöihin. Käytäntötutkimuksen lähtökohtana on se, että eri asemassa olevilla ihmisillä on oikeus olla yhteisönsä rakentajia ja tietävä subjekti. Kaikki käytäntötutkimukseen osalliset ihmiset ymmärretään tiedon kantajiksi. Käytäntötutkimus sanoittaa ja käsitteellistää arjen työtä. Intressinä on myös saada kuuluviin marginaaliin ajautuvien ihmisten ääni. (Satka, Karvinen-Niinikoski, Nylund 2005, 11-14.) Riitta Haverisen (2007) mukaan ilmiöistä, elämysmaailmoista ja ongelmista tarvitaan tietoa, mutta myös asiakkaiden kokemista intervention ja sosiaalityön vaikutuksista.

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtäväni on tutkia koulun sosiaalityön auttamismahdollisuuksia nuorten näkökulmasta. Haluan tällä tutkimuksella nostaa esille koulun sosiaalityön asiakkaiden eli nuorten ajatuksia koulun sosiaalityöstä ja sen auttamismahdollisuuksista sekä auttamisen tavoista koulussa. En halunnut rajata aineistoa vain sellaisiin nuoriin, joilla on henkilökohtaista kokemusta koulun sosiaalityöstä, vaan halusin kartoittaa yleisesti nuorten ajatuksia. En myöskään halunnut rajata nuorten ajatuksia tiettyyn ongelmatilanteeseen, vaan annoin heidän määritellä itse, missä tilanteessa kokevat koulukuraattorin olevan avuksi. Otsikon pohjalta kirjoitettavien aineiden kirjoittaminen osoittautui pohdinnan jälkeen nopeimmaksi ja kattavimmaksi tavaksi kerätä riittävän suuri tutkimusaineisto. Lisäksi se antaa nuorille mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan vapaasti, ilman tutkijan ennalta asettamia kysymyksiä (vrt. Helavirta 2007, 21). Vaihtoehtoisena

aineistonkeruumenetelmänä pohdin myös haastatteluja, mutta se osoittautui taloudellisesti ja ajallisesti liian vaativaksi järjestää. Kirjoitelmat ohjeistin siten, että pyysin nuoria asettumaan koulukuraattorin asemaan ja kertomaan, mitä itse tekisivät jos olisivat koulukuraattoreita. Tätä kautta halusin saada vastauksia tutkimuskysymykseen: Minkälaista koulukuraattorin työ pitäisi nuorten mielestä olla?

4.2 Lapset ja nuoret tutkimuskohteena

Susanna Helavirta pohtii artikkelissaan ”Lapset, survey ja hyvinvointi” (2007, 20), millaisia erityisiä kysymyksiä tutkimuksessa on otettava huomioon silloin, kun tutkimuksen kohteena ja vastaajina ovat lapset. Artikkelin käsittelee ensisijaisesti survey-tutkimusta, erityisesti kyselylomakemenetelmään liittyviä kysymyksiä, mutta artikkeli on sovellettavissa mielestäni myös muuhun aineiston keräämisen tapaan silloin kun tutkimuskohteena ovat lapset tai nuoret. Tarkastelen seuraavassa artikkelin näkökulmia lasten ja nuorten kokemuksen tutkimisesta oman tutkimusmenetelmäni valossa.

Helavirran (2007, 25-27) mukaan tutkimusetiikka korostuu silloin kun tutkimuskohteena ovat lapset tai nuoret. Ennen aineiston keräämistä tulee pohtia, pitääkö lupa tutkimukseen osallistumiseen kysyä vanhemmilta. Kirjoittajan mukaan vanhemmilta on kysyttävä tutkimuslupa silloin, kun kysymykset koskevat lapsen henkilökohtaisia asioita. Jos lasta ei voi identifioida vastausten perusteella, vanhemmilta ei tarvitse kysyä erillistä lupaa, mutta on kuitenkin hyvän tavan mukaista informoida heitä asiasta. Tutkimusetiikka korostuu myös kyselylomakkeen laadinnassa. Kysymyksiä mietittäessä täytyy pohtia, voivatko jotkut kysymykset olla lapselle vahingollisia, herättämällä lapsessa sellaisia tunteita pintaan joita olisi syytä käsitellä. Lisäksi tulee huomioida, että kyselyssä käytettävät käsitteet ovat lapsille ymmärrettäviä.

Kyselylomake tai muu tutkimusväline kertoo myös sen tekijästä tai tämän ajatuksista. Lomakkeessa oleva tieto on sidoksissa kontekstiin, ja se sisältää tiedostettuja tai tiedostamattomia tulkintoja asioiden merkityksestä tai asioiden välisistä suhteista. Lapsiin kohdistuvaa survey-tutkimusta on arvosteltu siitä, että se välittää huonosti lasten omaa näkökulmaa, koska lomakkeessa on aikuisten käsitemaailmasta pohjalta luodut kysymykset. (mt. 21).

Lasten ja nuorten ollessa tutkimuksen kohteena myös tutkimusmenetelmälle asettuu erityisiä vaatimuksia. Lasten osalta ei voi sanoa, että joku tutkimusmenetelmä olisi toista parempi, vaan lasten taidot ja kyvyt ja jopa temperamentti vaikuttavat siihen, millaiset tutkimusmenetelmät toimivat hyvin ja millaiset eivät ollenkaan. Survey-tutkimus edellyttää kuitenkin luku- ja kirjoitustaitoa. Kvantitatiivinen tutkimusote, myös kvalitatiivinen joiltain osin, antaa vain vähän mahdollisuuksia ei-kiellelliselle esittämiselle. Lapsille ei-kiellellinen tiedon tuottaminen voi olla luontevampaa. Myös lapsen kokemuksen tutkiminen kiellellisesti on haasteellista, koska lapsen voi olla vaikea käsitteellistää omaa kokemustaan (mt. 21).

Lasten ja nuorten tuottaman tiedon luonne on moninaisempi kuin aikuisten: se on havaintoihin pohjaavaa, mutta samalla siihen liittyy vahvasti fiktiivisyys, spontaanisuus, tässä ja nyt -hetkeen kiinnittyminen sekä toiminnallisuus. Tämä on haaste paitsi tiedon tuottamiselle ja keräämiselle myös tiedon tulkinnalle. Tiedon tulkitsijan on tunnettava sitä maailmaa, jossa lapset ja nuoret elävät. (mt. 28).

Tutkijan läsnäolo tiedonkeruutilanteessa tukee monella tavalla lasten vastaamista. Läsnäolo voi tuottaa myös tutkijalle sellaista tärkeää tietoa, joka ei tule esiin kyselylomakkeista. Tutkijan läsnäololla myös vältetään mahdolliset väärinkäsitykset tutkimukseen liittyen. (mt. 29). Francen (2004, 183-184) mukaan tutkimuksesta, jossa nuoret ovat subjektiivisia tiedon tuottajia, on jo lähtökohtaisesti kerrottava nuorille tutkimuksen taustasta, sen toteuttamisesta ja nuorten oikeuksista tutkimukseen liittyen. Tutkijan on annettava nuorille myös tieto, mistä hänet tutkimustilanteen jälkeen tavoittaa.

4.3 Aineiston kerääminen

Lähestyin kesäkuussa 2007 asuinpaikkakuntien lähikaupunkien kuraattoreita sähköpostitse. Valitsin oman kuntani ympärillä olevia kaupunkeja, joissa tiesin kuraattorin työskentelevän. Halusin aineistoa nimenomaan sellaisesta koulusta, jossa kuraattori on työskennellyt jo useamman vuoden, jotta nuorilla olisi käsitys siitä mitä koulukuraattori tekee. Tiedon keruun pohjana oli kandidaatin tutkielma, jonka aineiston keräsin sellaisesta koulusta, jossa ei ollut kuraattoria. Pyysin kuraattoreita selvittämään oman koulunsa mahdollisuutta osallistua tutkimukseen. Alkuvaiheessa näytti siltä, että kouluilla on

menossa paljon erilaisia tutkimushankkeita ja projekteja, jotka syövät henkilökunnan voimavaroja.

Alustavien sähköpostikyselyiden jälkeen aineiston keräämistä varten valikoitui kaksi lähialueen kaupunkia ja niiden yläkoulua. Olen nimennyt kaupungit nimellä A ja B tunnistettavuuden välttämiseksi. Syyskuussa 2007 tein tutkimuslupa-hakemukset molempien yläasteiden rehtoreille, ja luvat myönnettiin. Sovin aineiston keräämisen ajankohdat molemmissa kaupungeissa koulujen oppilaanohjaajien kanssa, koska he pitivät oppitunteja luokille. Luokat valikoituivat aikataulujen perusteella, eli sovittamalla omon lukujärjestyksen ja oman työaikataulun yhteensä. Kirjoittavia luokkia löytyi molemmista kouluista kaksi kappaletta, ja kaikki yhteensä neljä luokkaa olivat 9. luokkia. Olin itse paikalla oman opettajan lisäksi ohjeistamassa oppilaat kirjoittamisen alkuun ja vastaamaan mahdollisiin kysymyksiin. Ajattelin myös, että nuorten on helpompi kirjoittaa, kun he näkevät kenelle aineisto tulee käyttöön. Ohjeistus kirjoittamiseen oli myös paperilla, jonka jaoin jokaiselle oppilaalle. (LIITE 1) Pyysin oppilaita kirjoittamaan tunnistetiedoksi luokan, sukupuolen ja kaupungin nimen.

En testannut ohjeistuksen toimivuutta erikseen millään ryhmällä, koska minulla oli kokemusta oppilaiden kirjoittamisesta jo kandidaatin tutkielmasta, ja koska olin itse paikalla vastaamassa oppilaiden mahdollisiin kysymyksiin ja tarvittaessa selventämään kirjallista ohjeistusta. Pyysin muutamaa koulukuraattoria lukemaan ohjeistuksen etukäteen varmistaakseni, että ohjeistus vastaa kuraattorin työtä. Oppilaille annettiin aikaa kirjoittamiseen yksi oppitunti, mutta useimmat kirjoittivat oman aineensa valmiiksi jo 20 minuutin aikana. Kirjoittamisen jälkeen oppilaat jatkoivat työskentelyä oman opettajan ohjauksessa. Kaupungissa A oli ensin tarkoitus, että oppilaat kirjoittavat tietokoneilla, mutta koneet eivät toimineetkaan joten oppilaat kirjoittivat käsin. Koneiden käynnistäminen aiheutti alussa levottomuutta oppilaissa, mutta kirjoittaminen oli keskittynyttä alkuun pääsemisen jälkeen. Molemmissa kaupungeissa oppilaat kirjoittivat keskittyneesti, toiset pidempään ja toiset lyhyesti. Vaikutelmaksi kirjoitustilanteista molemmissa kaupungeissa jäi se, että oppilaat todella paneutuivat kirjoittamiseen.

Analyysia varten olen numeroinut aineiston tunnuksilla A1-36 ja B1-35. En käytä kaupunkien nimiä tunnistettavuuden ehkäisemiseksi. Etelä-Pohjanmaa on pieni maakunta ja oppilaiden kertomukset olivat osittain hyvinkin henkilökohtaisia. Lisäksi haluan suojata

kyseisissä kouluissa toimivia koulukuraattoreita, joihin työ väistämättä henkilöityy. Numerointi on tehty sattumanvaraisessa järjestyksessä.

5. AINEISTON ESITTELY JA ANALYYSI

5.1 Aineiston analyysi

Laadullinen aineisto on usein laaja informaatiokokonaisuus. Analysoinnin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä, jotta sen perusteella voitaisiin tehdä perusteltuja johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Aineisto pyritään saattamaan tiiviiseen muotoon kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. (Hämäläinen 1987, 32.) Aineiston tehtävä voi olla myös hypoteesien keksiminen, ei välttämättä niiden todentaminen. Aineiston avulla tutkija voi löytää uusia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. (Eskola 2001, 136.)

Aineiston analyysin tehtävänä on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineisto niin että mitään olennaista ei jää pois, vaan informaation määrä kasvaa (Eskola 2001, 146). Tutkimukseni lähtökohdista oli se, että nuorten ääni tulisi kuuluviin. Halusin lähestyä aineistoa mahdollisimman paljon sen omin ehdoin. Lisäulottuvuuden aineiston analyysiin tuo se, että kirjoitelmat kertovat oppilaiden kokemusten ja käsitysten lisäksi myös heidän asennoitumisestaan tehtävään. On mahdollista, että kirjoitelmalla halutaan myös hätkähdyttää ulkopuolista tutkijaa. Koulun sosiaalityö ja erityisesti nuorten näkemykset työstä ovat varsin vähän tutkittu alue. Tämän vuoksi halusin lähestyä aihetta ikään kuin puhtaalta pöydältä ja ilman ennakko-oletuksia. Analyysin välineeksi valikoitui näistä lähtökohdista käsin aineistolähtöinen grounded theory.

Barney Glaser ja Anselm Strauss julkaisivat ensimmäisen kirjansa grounded theorystä vuonna 1967, mutta se on vahvistanut asemaansa tutkimusmenetelmänä vasta 1980-luvun puolivälin jälkeen. Glaser ja Strauss näkivät, että teorioiden kehittäminen oli laiminlyöty sosiaalitieteissä 1960-luvun alussa, ja määrittelivätkin aineistolähtöisen analyysin tavaksi muodostaa uusia teorioita sosiaalitieteissä. Grounded theorystä ja sen lähtökohdista ei ole olemassa yksiselitteistä tulkintaa. Strauss kehitti yhdessä Juliet Corbinin kanssa kolmivaiheisen analyysimallin, jota tässäkin tutkimuksessa on sovellettu. (Silvonon & Keso 1999, 88-91).

Grounded theory on aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkijalla on kiinnostus tiettyä aihepiiriä kohtaan. Tarkkaa tutkimuskysymystä ei välttämättä edes aseteta.

Grounded Theory –tutkimuksen ensisijainen tavoite on muodostaa teoria aineistosta, tavoitteena luoda teoria joka kuvaa tutkittavaa ilmiökenttää. Puhtaimmillaan tämä tehdään siten, että ensin analysoidaan aineisto ja vasta sen jälkeen katsotaan, mitä kirjallisuudella on asiasta sanottavaa. Teoriaa ei siis luoda tausta-aineiston perusteella, kuten muissa tutkimusmenetelmissä. (Koskela 2007, 91, 94, 98-99, ks.myös Strauss & Corbin 1998, 31,37.)

Grounded theory –menetelmällä aineistoa analysoitaessa sille esitetään jatkuvasti kysymys: Mihin kategoriaan tai kategorian ominaisuuteen käsiteltävä asia liittyy? Aineisto analysoidaan luokittelemalla se ensin mainintojen sisältämien samankaltaisuuksien perusteella. Tutkija nimeää kategoriat, ja niitä täsmennetään kunnes kategoria saturoituu eli mitään uutta ei enää ilmaannu. Kun on saatu muodostettua samankaltaisuuksien perusteella kategorioita, aletaan niitä suhteuttaa toisiinsa. (Koskela 2007, 96-97 ja Metsämuuronen 2006, 100-101.) Jatkuva vertailu on työtapana, jossa koodaus eli kategorisointi ja analyysi kulkevat rinnakkain. Tutkimusaineistoa ei pakoteta ennakkoluokituksiin, eikä mitään aineiston osaa jätetä huomioimatta, vaikka se olisi ristiriidassa teoreettisten lähtökohtien kanssa. Jatkuva vertailu myös auttaa tutkijaa näkemään aineiston objektiivisemmin, ja auttaa tutkijaa analysoimaan aineistoa teoreettisten käsitteiden valossa. (Silvonen & Keso 1999, 90, Strauss & Corbin 1998, 83).

Grounded theoryn tavoitteena on löytää aineistosta ydinkategoria, joka on aineiston pääteema ja keskeinen osa tutkimusta, avain kattavan teorian luomiseen. Ydinkategorian löytyminen on pitkäjänteisen työn tulos, ja tapa jolla ydinkategoria löytyy on hyvin aineistosidonnainen. (Koskela 2007, 96-97 ja Metsämuuronen 2006, 100-101.)

Aineiston kategorisointi etenee kolmen vaiheen kautta: Avoin koodaus, aksiaalinen koodaus ja selektiivinen koodaus. Aineiston koodaus sisältää kategorioiden keksimisen ja niiden nimeämisen. Koodaus alkaa ns. avoimella koodauksella, jossa aineisto koodataan vapaasti ilman ennakkojäsennystä. Koodaajan täytyy asettua tutkimuskohteensa ulkopuolelle ja käsitteellistää tutkimuskohde. Aineistosta etsitään yksittäisiä havaintoja, jotka listataan paperille. Yksiköt saattavat liittyä toisiinsa jollain tavoin, jolloin aineistosta muodostuu kategorioita. Sama havainto voi liittyä useampaan kuin yhteen kategoriaan. (Strauss & Corbin 1998, 101-163, Metsämuuronen 2006, 100.)

Analyysin toinen vaihe on aksiaalinen koodaus. Sen tarkoituksena on etsiä yhteyksiä eri kategorioiden välillä ja kytköksiä ympärillä oleviin ihmisiin ja asioihin. Samalla kategorioiden ominaisuudet ja ulottuvuudet tarkentuvat. (Strauss & Corbin 1998, 96-115.)

Seuraava analyysin vaihe on selektiivinen koodaus. Sen tarkoituksena on löytää ydinkategoria, johon muut aineistosta nousseet koodit ja kategoriat pyritään yhdistämään. Näin koko aineisto integroidaan keskeisen tutkimuskäsitteen ympärille ja muodostetaan kategorioista ja niiden välisistä suhteista uusi teoreettinen kuvaus ilmiöstä. (Strauss & Corbin 1998, 116-143., ks. myös Silvonen & Keso 1999, 92). Oman tutkimuksen suurena haasteena oli säilyttää aineiston erityinen luonne, mutta kuitenkin käsitteellistää teoreettisesti aineistosta löytyneitä havaintoja. Yrityksen ja erehdyksen jälkeen kategorioista hahmottui neljä ydinkategoriaa, jotka kuvastivat aineistosta esiin nousseita merkittäviä asioita.

Olen käyttänyt suoria lainauksia havainnoista kuvaamaan käsiteltävää asiaa, koska haluan nuorten äänen kuuluvan työssäni. Lainaukset on eroteltu pienemmällä fontilla tai kursivoidulla tekstillä. Lainauksen edellä tai jäljessä olevat kolme pistettä tarkoittavat, että olen lainannut lauseesta vain sen osan, joka kuvastaa kyseessä olevaa asiaa. Lainauksen perässä oleva merkintä tarkoittaa sitä, mistä kirjoitelmasta lainaus on poimittu.

Tämän tutkimuksen empiirisenä aineistona on 71 peruskoulun 9.luokkalaisten tekemää kirjoitelmää. Aineisto on kerätty kahdesta eri kaupungista Etelä-Pohjanmaalta marras-joulukuussa 2007. Aineisto jakautuu kaupunkien ja sukupuolten välillä taulukon 1 mukaan.

Taulukko 1: Aineiston jakaantuminen kaupungeittain ja sukupuolittain

	Tytöt	Pojat	Yhteensä
Kaupunki A	15	21	36
Kaupunki B	13	22	35
Yhteensä	28 (39,4 %)	43 (60,6 %)	71

Silmäilin aineistoa pikaisesti läpi melko pian sen keräämisen jälkeen. Kirjoitelmat olivat hyvin värikästä luettavaa, ja aineistoon perehtyminen sai odottaa kunnes tiesin siihen olevan riittävästi aikaa. Kirjoitelmien pituus vaihteli kahdesta rivistä kolmeen sivuun. Lupasin oppilaille, että aineistoa ei tule lukemaan kukaan muu kuin tutkija, ja osa

kirjoitelmista sisälsikin suoraa palautetta ja kuvailua tilanteesta, jossa oppilas oli ollut – sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä. Muutamassa kirjoitelmassa kyseenalaistettiin koko koulun sosiaalityö. Oppilaat kirjoittivat tarinat käsin ruutupaperille. Kaikkien kirjoitelmien käsialoista sain kohtuullisen hyvin selvää.

Aineiston analysointi alkoi useilla lukukerroilla. Ensimmäinen lukukerta oli mieleenpainuva kokemus – oppilaat olivat kirjoittaneet niin olennaisia asioita koulun sosiaalityöstä että tutkijan leuka loksautti useamman kerran ensimmäisen lukukerran aikana. Useamman lukukerran – ja muutaman yrityksen ja erehdyksen – jälkeen aineistosta erottui yhteensä 373 yksittäistä tekstin kohtaa, jotka tulkitsin grounded theoryn mukaan **havainnoiksi** eli suoraan tutkimukseni peruskysymykseen viittaavaksi nuorten ilmaisuiksi. Listasin havainnot numeroituna tietokoneelle tekstinkäsittelyohjelmaan ja järjestin ne aakkosjärjestykseen analyysin helpottamiseksi, koska minulla ei ole ollut käytettävissäni erityistä analysointiohjelmaa. Seuraavassa vaiheessa käsitteellistin havainnot, eli pyrin löytämään jokaiselle havainnolle ilmauksen, joka kuvaa sitä yleisemmällä tasolla. Havaintojen käsitteellistäminen tapahtui joko suoraan havainnossa olleella sanalla (esimerkiksi auttaminen, jutteleminen) tai asiayhteydestä, josta havainnossa oli kysymys. Samalla etsin havainnoista yhdistäviä tekijöitä, joiden perusteella havainnot oli lopulta mahdollista koodata 11 kategoriaan, joihin kaikki yksittäiset havainnot sisältyivät (aksiaalinen koodaus). Valitsin aineistosta lainauksen havainnosta kuvaamaan jokaista kategoriaa. Kategoriaa kuvaava havainto on kirjoitettu kursivoidulla tekstillä jokaisen otsikon alapuolelle. Nimesin kategoriat seuraavan taulukon 2 mukaisesti.

Taulukko 2: Kategoriat

	Kategoria	Havaintojen lukumäärä	Kategoriaa kuvaava sitaatti
1.	Auttaminen	55	<i>Jos olisin koulukuraattori, auttaisin oppilaita parhaani mukaan, että he pärjäisivät koulussa ja heillä olisi hyvä olla. B34</i>
2.	Jutteleminen	39	<i>Keskustelu on paras lääke. A12</i>
3.	Kuunteleminen	21	<i>Luulen, että jotkut käyvät puhumassa aivan pienemmistäkin ongelmistansa, vain siksi että haluavat jonkun kuuntelien. B2</i>
4.	Kuraattorin tavoitettavuus	28	<i>Koulukuraattorin tulisi olla myös aina paikalla, paitsi ruokaillessaan. B24</i>
5.	Kuraattorin ominaisuuksia	25	<i>Jos tollasen jostain löytää niin hyvä. B33</i>
6.	Kielteiset ilmaisut	33	<i>Jos minusta ei ole apua en sitten voi auttaa oppilaita. A19</i>
7.	Luottamuksellisuus	4	<i>Minulle voisi kertoa asioista ilman että siitä tietäis huomenna koko koulu. B12</i>
8.	Yhteistyö	31	<i>Jos jollain nuorella olisi vaikeaa, ensiksi keskustelisin nuoren kanssa. Jos hän mielestäni tarvitsisi vielä enemmän apua, lähettäisin hänet vaikka koulupsykologille. A13</i>
9.	Tiedottaminen	11	<i>Tärkeää on antaa oppilaille hyvä kuva kuraattorista. B19</i>
10.	Mitä kuraattorin pitäisi tehdä	56	<i>Yrittäisin toimia mahdollisimman aktiivisesti työaikoinani. B20</i>
11.	Koulukiusaaminen	44	<i>Yrittäisin laittaa kiusaamiselle stopin. B28</i>

5.1.1 Ydinkategorioiden muodostaminen

Havainnoista muodostui siis 11 kategoriaa, jotka kuvasivat nuorten näkemyksiä koulukuraattorin työstä. Havainnot ja niistä muodostuneet kategoriat kuvasivat sitä, *mitä* ja *miten* koulukuraattori tekee työtä koulussa. Seuraavassa vaiheessa muodostin ydinkategorioita, eli etsin kategorioiden välillä olevia yhteyksiä ja suhteutin niitä toisiinsa. Ydinkategorioiden tuli olla sellaisia, jotka yhdistivät 11 kategoriaa ja kuvasivat koulukuraattorin työn eri puolia. Näin ollen muodostui neljä yläkategoriaa eli ydinkategoriaa. Näistä ensimmäiseksi nimesin **A) Auttava läsnäolo**, joka sisältää

kategoriat 1-4 ja käsittelee koulukuraattorin työn oppilaslähtöisyyttä, nuoren kohtaamista ja kuraattorin sekä fyysistä että psyykkistä läsnäoloa. Toiseksi ydinkategoriaksi muodostui **B) Ihannekoulukuraattori**, joka sisältää kategoriat 5-7. Tämä ydinkategoria käsittelee koulukuraattorin ominaisuuksia sekä positiivisten asioiden että negatiivisten eli kielteisten ilmaisujen kautta. Kolmanneksi ydinkategoriaksi muodostui **C) Aktiivinen toimija koulussa**, joka kattaa kategoriat 8-10. Ydinkategoria kuvaa niitä asioita, joita kuraattori koulussa tekee tai joita hänen aineiston mukaan pitäisi tehdä. Neljänneksi ja viimeiseksi ydinkategoriaksi muodostui **D) Koulukiusaamiseen puuttuminen**. Halusin säilyttää koulukiusaamisen kokonaan omana ydinkategorianaan, koska se nousi aineistosta määrällisestikin merkittävästi esille. Koulukiusaaminen mainittiin kirjoitelmissa useimmiten sellaisena asiana, johon koulukuraattorin pitäisi vaikuttaa tai puuttua. Koulukiusaaminen mainittiin yhteensä 44 kirjoitelmassa, joka on 62 % koko aineistosta. Tätä ydinkategoriaa olen käsitellyt kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma on toiminnallinen ja tarkastelee kiusaamiseen puuttumisen muotoja, kaksi seuraavaa näkökulmaa tarkastelee kiusaamista sekä kiusaajan että kiusatun näkökulmasta.

5.2 Auttava läsnäolo

5.2.1. Auttaminen

Jos olisin koulukuraattori, auttaisin oppilaita parhaani mukaan, että he pärjäisivät koulussa ja heillä olisi hyvä olla. B34

Auttamista kuvaavia havaintoja oli yhteensä 55. Koulukuraattorin työ määriteltiin jo oppilaille annetussa kirjallisessa ohjeistuksessa oppilaan auttamiseksi ja tukemiseksi. Oppilaiden kirjoitelmissa määriteltiin tarkemmin auttamisen käsitettä, ja minkälaisissa tilanteissa oppilaita tulisi auttaa. Aineiston mukaan kuraattorin tulisi auttaa oppilasta kokonaisvaltaisesti, itsensä unohtaen ja parhaansa mukaan.

Auttaisin oppilasta vaikka oman henkeni uhalla. B27

Kuraattori paneutuu oppilaan asiaan, selvittää ensin oppilaan tilanteen ja mitä on tapahtunut, ja miettii sen jälkeen mikä olisi paras tapa toimia. Auttamisen tapoja ovat puhuminen ja neuvominen. Kuraattorin löytää apua tarvitsevat kouluympäristöä seuraamalla: apua tarvitsevilla ei suju koulunkäynti, on poissaoloja, he ovat syrjäytyneet

muusta porukasta tai heitä kiusataan. Oleellista on, että oppilaalla on oma motivaatio avun saamiseen ja että oppilaan kanssa yhdessä sovitaan, millä tavoin kuraattori auttaa.

Juttelin apua tarvitsevien kanssa ja sopisin auttamistavasta. A14

5.2.2 Jutteleminen

Keskustelu on paras lääke. A12

Tässä kategoriassa oli yhteensä 39 havaintoa. Keskustelu oli mainittu auttamisen muotona kirjoitelmien ohjeistuksessa, ja se mainittiinkin kirjoitelmissa auttamisen keinona useimmiten. Kirjoitelmien lähtökohtana oli, että vaikeista asioista puhuminen auttaa, ja että kuraattori toimii keskustelun toisena osapuolena.

Kirjoitelmissa koulukuraattori myös rohkaisi nuoria kertomaan asioista, ja toimi koulussa siten että nuoren olisi helppo lähestyä häntä. Koulukuraattori myös auttoi nuorta kysymyksillä kertomaan omista asioistaan.

*Olisin ystävällinen oppilaille jotta he uskaltaisivat tulla kertomaan jos joku on hätänä.
B5*

Koulukuraattori oli kirjoitelmissa keskustelussa aktiivinen, ja auttoi nuorta kysymyksillä kertomaan omista asioistaan. Kuraattorin näkökulmana oli nuoren asemaan asettuminen.

Puhuisin samalta kantilta kuin nuori. B10

Toisaalta kuraattori myös ”puhui nuorelle järkeä”, kommentoi nuoren tilannetta ammatillisesta näkökulmasta tai antoi neuvoja miten nuoren kannattaisi tilanteessa toimia. Kouluun liittyvissä vaikeuksissa kuraattorin tuli ”tsempata” oppilasta lukemaan.

Kirjoitelmissa keskustelut kuvattiin koulukuraattorin ja nuoren välisinä kahdenkeskinä ja luottamuksellisina keskusteluina, joiden aiheena olivat oppilaan ongelmat kotona tai koulussa. Koulukuraattorille ohjautuminen oli kirjoitelmissa siis varsin ongelmakeskeistä, vain yhdessä kirjoitelmassa mainittiin keskustelun aiheeksi myös positiiviset asiat.

Luokseni voisi tulla juttelemaan myös positiivisista asioista. B17

5.2.3 Kuunteleminen

Luulen, että jotkut käyvät puhumassa aivan pienemmistäkin ongelmistansa, vain siksi että haluavat jonkun kuuntelian. B2t

Tässä kategoriassa oli yhteensä 21 havaintoa. Nuoren kuunteleminen mainittiin 18 kirjoittelussa, joista 3 kirjoitelmaa oli poikien ja loput 15 tyttöjen kirjoittamaa. Kuraattori oli kirjoitelmissa koulussa se aikuinen, joka on valmis kuuntelemaan nuoren kertomia asioita. Kuunteleminen oli tärkeämpi työn muoto kuin oikeiden ohjeiden tai neuvojen antaminen.

On parempi kuunnella ja olla hiljaa kuin heti aloittaa neuvomaan ja sanomaan omia mielipiteitä. B17

5.2.4 Tavoitettavuus

Koulukuraattorin tulisi olla myös aina paikalla, paitsi ruokaillessaan. B24

Tässä kategoriassa oli yhteensä 28 havaintoa. Nimesin tavoitettavuudeksi havainnot, jotka kertoivat koulukuraattorin olemisesta nuorten käytettävissä. Kirjoitelmista ilmeni selvästi, että kuraattorin on oltava nuorten tavoitettavissa joka päivä. 11 kirjoittajaa esitti, että kuraattori voisi jutella jokaisen koulussa olevan oppilaan kanssa säännöllisesti, oli oppilaalla ongelmia tai ei. Keskustelut tapahtuisivat kirjoitelmien mukaan kuukausittain, kerran jakson aikana tai kerran lukuvuodessa. Näin kuraattori tavoittaisiin nekin oppilaat, jotka eivät muuten uskalla tai halua tulla juttelemaan kuraattorille.

Olisi hyvä, jos kuraattori voisi vastaanottaa oppilaita tasaisin väliajoin ja kysyisi mitä kuuluu. B14

Kolmen kirjoittajan mielestä koulussa pitäisi olla useampi kuin yksi kuraattori, koska ”sinne ei ikinä pääse.” A28

Kirjoitelmien kuraattori olisi nuorten käytettävissä ja aina paikalla, ”paitsi ruokaillessaan”. Kuraattorilla on aina aikaa nuorelle, ja hän on tekemisissä nuorten kanssa mahdollisimman paljon. Kuraattori seuraa myös välitunteja, koska siellä voi havaita koulukiusaamista tai oppilaita jotka ovat yksin. Koulukuraattori havainnoi oppilaiden käyttäytymistä kulkiessaan koulun käytävillä. Kuraattori on tavattavissa myös akuuteissa ja äkillisissä tilanteissa.

Olisin nuorten kanssa enemmän tekemisissä. A21

5.3 Ihannekoulukuraattori

5.3.1 Koulukuraattorin ominaisuudet

Jos tollasen jostain löytää niin hyvä. B33

Koulukuraattorin ominaisuuksia kuvaavia havaintoja oli yhteensä 25. Kirjoitelmissa kuvattiin hyvin värikkäällä kielellä koulukuraattorin ominaisuuksia, ja kuvauksista hahmottui ihannekoulukuraattori. Tarinoiden koulukuraattori on oikeudenmukainen, rento, mukava ja luotettava. Hän on nuorekas ja osaa samaistua nuorten maailmaan ja kyseisen nuoren tilanteeseen ja on samalla tasolla oppilaiden kanssa. Hänellä ei ole virallista ammattiroolia koulussa, vaan hän on koko koulun helpoimmin lähestyttävä henkilö jonka luokse on helppo mennä puhumaan, ikään kuin kaveri, joka on kuitenkin aikuinen. Kuraattorin kaveri-roolia luonnehtii yksi kirjoittaja seuraavasti:

Enemmän kypsempi kaveri kuin pomottava saarnaaja. (B1)

Kuraattori on hyvä ja luotettava kuuntelija ja keskustelija. Kuraattorin vastaanottohuoneeseen on helppo mennä, sinne on matala kynnyks ja siellä on avoin ilmapiiri. Kaksi kirjoittajaa oli määritellyt, että kuraattorin tulisi olla nainen. Molemmat kirjoittajat olivat poikia.

5.3.2 Kielteiset ilmaisut

Jos minusta ei ole apua en sitten voi auttaa oppilaita. A19

Koulukuraattorin ominaisuuksia voi tarkastella myös negatioiden kautta, koska myös ne kuvaavat ihannekoulukuraattoria. Näitä havaintoja oli yhteensä 33. Kirjoitelmissa oli kuvattu, mitä kuraattori ei saa tehdä tai minkälainen hänen ei pidä olla. Muutamassa kirjoitelmassa oli kerrottu laajasti omia huonoja kokemuksia tai kaverin huonoja kokemuksia kuraattorin toiminnasta ikään kuin varoittavaksi esimerkiksi. Kirjoitelmissa negatiot näyttäytyvät ihannekuraattorin vastapuolena. Merkittäväksi kuraattorin työn ominaisuudeksi nousee myös negatioiden kautta luottamuksellisuus, jota tarkastelen vielä omana alalukuna erikseen. 7 kirjoitelmassa oli maininta, että kuraattori ei saa kertoa oppilaan asioita eteenpäin, ei edes oppilaan vanhemmille ilman oppilaan lupaa.

Koulukuraattorin ei saa valita suosikkioppilaita, vaan hänen tulee olla kaikkia oppilaita varten. Tätä kuvaa negaationa seuraava sitaatti:

Kuraattorin luona on aina samat naamat itkemässä. B11

Kuraattorin ei saa olla liian vanha, hän ei saa komennella tai syyttää oppilasta vaikka tämä olisi tehnyt väärin.

Neljä kirjoittajaa kyseenalaistaa koko koulukuraattorin työn. Kirjoitelmissa tämä näkyy kahdella tavalla: kirjoittajat ohjaavat oppilaan kääntymään opon, terveydenhoitajan tai omien ystävien tai vanhempien puoleen, tai ilmoittavat omasta kuraattorin roolistaan käsin että eroaisivat koko koulusta.

En tekisi mitään eroaisin koko paskasta. B31

Kuraattorin myönteisiä ja kielteisiä ominaisuuksia on määritelty taulukossa 2.

Taulukko 3: Koulukuraattorin ominaisuuksia

MYÖNTEISET OMINAISUUDET	KIELTEISET OMINAISUUDET
hyvä kuuntelija	virallinen
luotettava	saarnaava
myötätuntoinen	pomottava
rento	valitsee suosikkeja, syrjii toisia
varma	ei ole luottamuksen arvoinen
fiksu, asiallinen	kiireinen
kaveri	puolueellinen
mukava	syyttävä
sopeutuva	puuttuu jokaiseen asiaan
ymmärtäväinen	tuo omaa mielipidettään liian vahvasti
nuorekas	ei ole aidosti läsnä
helposti lähestyttävä	
tulee ihmisten kanssa toimeen	
kohtelee oppilaita tasa-arvoisesti	
lämmihenkinen	
avoin	
samalla tasolla nuorten kanssa	
osaa samaistua nuorten tilanteeseen	

5.3.3 Luottamuksellisuus

Minulle voisi kertoa asioista ilman että siitä tietäis huomenna koko koulu. B12

Koulukuraattorin luottamuksellisuus näyttäytyy kirjoitelmissa myös positiivisessa mielessä, tosin määrällisesti mainintoja positiivisessa mielessä (4) oli vähemmän kuin negaatioissa (7). Kuraattorin tulee olla vaitiolovelvollinen.

Kuraattori ei kerro asioista eteenpäin. B2

Koulukuraattorilla on vaitiolovelvollisuus suhteessa muihin oppilaisiin, opettajiin ja vanhempiin. Negaatioissa koulukuraattorin työn luottamuksellisuus näyttäytyy myös ”asioiden leviämisenä pitkin kyliä”.

5.4 Aktiivinen toimija koulussa

5.4.1 Yhteistyö

Jos jollain nuorella olisi vaikeaa, ensiksi keskustelisin nuoren kanssa. Jos hän mielestäni tarvitsisi vielä enemmän apua, lähettäisin hänet vaikka koulupsykologille. A13

Kirjoitelmissa koulukuraattori tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa. Yhteistyötä kuvaavia havaintoja oli yhteensä 31. Yhteistyö toimii sekä ennaltaehkäisevässä merkityksessä että oppilaan auttamisen yhteydessä. Ennaltaehkäisevässä merkityksessä kuraattori voi olla yhteistyössä opettajien kanssa, ja kysellä opettajilta oppilaiden kuulumisia, jotta mahdolliset ongelmatilanteet, esimerkiksi kiusaaminen löydettäisiin. Yhdessä kirjoitelmassa mainittiin tässä roolissa myös koulun tukioppilaat.

...henkilökunnan olisi hyvä pystyä tekemään pienimuotoista salapoliisityötä, jotta kuraattori löytäisi kiusatut ja syrjäytyneet, mikäli he eivät itse ilmottaudu. ... Myös tukioppilaat voisivat kuulua tähän salapoliisiryhmään. B14

Kuraattori voi tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa myös oppilaan tilanteen auttamiseksi. Kuraattori voi tarvittaessa ohjata oppilasta eteenpäin terveydenhoitajalle, opolle, koulupsykologille, psykiatrille tai sosiaalitoimistoon. Eri koulujen koulukuraattorit voivat myös olla yhteistyössä keskenään silloin, kun on kysymys eri kouluissa olevien oppilaiden asiasta. Koulukiusaamistilanteissa yhteistyötä tehtiin kirjoitelmissa rehtorin kanssa. Vakavammissa tilanteissa kuraattori voi ottaa yhteyttä poliisiin.

Soittaisin poliisille että laittaa kiusaajan linnahan. A4

...tärkeänä yhteyslinkkinä kodin ja koulun välillä... B18

Merkittävä yhteistyökumppani oppilaan asioissa ovat oppilaan vanhemmat. Kuraattori voi keskustella vanhempien kanssa puhelimitse tai kutsua oppilaan vanhemmat käymään koululla. Yksi kirjoittaja toivoo, että kuraattori olisi vanhempiin yhteydessä enemmän kuin ”pakollisissa” vanhempien illoissa 1-2 kertaa vuodessa. Toisaalta taas toinen kirjoittaja ehdottaa, että vanhemmat otettaisiin mukaan vasta silloin kun kyseessä on hankala tapaus eikä asiaa voida enää pelkästään koulun keinoin ratkaista.

5.4.2 Tiedottaminen

Tärkeää on antaa oppilaille hyvä kuva kuraattorista. B19

Tiedottamista koskevia havaintoja oli yhteensä 11. Kuraattorin työn tiedottamisen merkitys oli kirjoituksissa siinä, että oppilaat tietävät mitä kuraattori tekee ja minkälaisissa asioissa hän voi auttaa. Työstä tiedottaminen tapahtui kirjoitelmissa oppituntien pitämisenä tai järjestämällä erilaisia tapahtumia. Oppituntien aiheena olivat erilaiset nuorten ongelmat tai yksinkertaisesti koulukuraattorin työ.

Kertoisin kuraattorin työstä niin että nuoret tietäisivät millaisissa tilanteissa on hyvä tulla kertomaan asiasta kuraattorille. A21

Oppitunteja pitämällä tai tapahtumissa mukana olemalla kuraattori tekee työtänsä näkyväksi myös muissa yhteyksissä kuin ongelmatilanteissa. Kahdessa kirjoitelmassa ehdotettiin, että kuraattori voisi vierailla myös ala-asteilla kertomassa työstään ja tärkeistä asioista.

5.4.3 Mitä koulukuraattorin pitäisi tehdä?

Yrittäisin toimia mahdollisimman aktiivisesti työaikoinani. B20

Tämän otsikon alle olen koonnut kirjoitelmista havaintoja, joissa on mainittu koulukuraattorin toimenkuvaan liittyviä asioita. Näitä havaintoja oli yhteensä 56. Havainnot liittyvät siihen, mitä koulukuraattorin pitäisi tehdä tai miten hänen pitäisi toimia.

Kuraattorilla on koulussa oma, sisustettu huone. Kuraattori voi antaa oppilaille rahaa, jolla oppilas voi tehdä kioskiostoksia mielen virkistämiseksi. Kuraattori voi myös antaa särkylääkettä tai ensiapua. Kuraattori voi antaa tarvittaessa vapaapäiviä.

Koulukuraattorin tulisi toimia oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti oppilaita kohtaan. Oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo näkyvät sukupuolten välisessä kohtelussa mutta myös siinä, että kuraattori auttaa niitä jotka todella tarvitsevat apua, ja erottelee joukosta ne oppilaat jotka tulevat kuraattorin luokse ”lintsaamistarkoituksessa.” Toisaalta kuraattorin tulisi ottaa vastaan myös ”koulusääntöjen rikkojia ja rähinäporukkaa!” Kuraattori puuttuu oppilaan ongelmaan heti, eikä odota että ongelmat ehtivät kasautua. Kuraattorin lähestymistapa on nuorta kunnioittava ja hän toimii nuoren ehdoilla. Kuraattori voi asettaa nuoren asemaan ja miettiä miten on itse toiminut vastaavissa tilanteissa.

5.5 Koulukiusaamiseen puuttuminen

5.5.1. Kiusaamistilanteen selvittäminen

Yrittäisin laittaa kiusaamiselle stopin. B28

Koulukiusaamista koskevia havaintoja oli yhteensä 44. Kiusaamistilanteen selvittelyssä merkittävin tapa oli keskustella molempien osapuolten kanssa yhdessä tai erikseen. Yhdessä keskusteleminen sai kirjoitelmissa enemmän kannatusta kuin osapuolten kuuleminen erikseen. Yhteistä keskustelua kannatettiin 15 kirjoitelmassa, erikseen keskustelua vastaavasti 4 kirjoitelmassa. Yhdessä kirjoitelmassa oli mainittuna molemmat vaihtoehdot. Kaikista kirjoitelmista ei voinut päätellä, miten asia selvitetään. Yhteisen keskustelun tavoitteena oli selvittää mistä oikein on ollut kysymys ja kuka on tehnyt mitään. Keskustelun lopussa sovittiin, että kiusaaminen loppuu ja osapuolet sopivat asiasta.

Koulukiusaamistilanteissa selvittäisin riidoissa olevien välit niin että uusia riitoja ei syntyisi. A32

Tarvittaessa keskusteluun otettiin mukaan rehtori, opettaja tai opettajia, opo, terveydenhoitaja ja oppilaiden vanhemmat. Molempien osapuolten kanssa erikseen keskustelulla suojattiin kiusattua oppilasta, ettei hän joutuisi enempää kärsimään tilanteesta.

Kiusaamiseen pitää puuttua, mutta niin että se ei pahenna oppilaan tilannetta. A12

5.5.2 Kiusaaja

...eka varottaisin ja jos kiusaaminen jatkuu niin kunnan rangaistus. B8

Kiusaajan ”kohtelusta” kirjoitelmissa oli yhteensä 23 mainintaa. Kiusaajan toimintaan puuttuminen oli ehdotonta ja sen tavoitteena oli kiusaajan toiminnan lopettaminen ja kiusatun aseman parantaminen koulussa. Kirjoitelmissa kiusaajan toimintaan puututtiin ankaralla kädellä ja ehdottomasti.

Laittaisın kiusaamiselle lopun. B20

Kiusaajaa kohdeltiin kirjoitelmissa syyllisenä, toisaalta kiusaajan empatiakykyä pyrittiin herättämään.

Kehottaisin kiusaajaa ajattelemaan asiaa omalle kohdalleen. A21

Kiusaajan kannalta tilanteen selvittelyyn löytyi kirjoitelmista sama kaava. Ensin kuraattori kuuntelee kiusaajan version tilanteesta, ja antaa kiusaajalle mahdollisuuden muuttaa toimintaansa. Jos kiusaaminen edelleen jatkuu, kiusaajalle annetaan varoitus, ja jos kiusaaminen edelleen jatkuu, kiusaajalle annetaan rangaistus. Rangaistuksien ankaruus vaihteli jälki-istunnosta koulusta erottamiseen ja jopa poliisille ilmoittamiseen asti. Tilanteen etenemistä kuvasi tiivistetysti yksi kirjoittaja seuraavasti:

Kuultuani kiusaajan selityksen antaisin hentoisen varoituksen. Jos kiusaaminen jatkuu eikä loppua näytä tulevan laittaisin kiusaajan latauslomalle. Jos kiusaaminen ei lopu tekisin tarvittavat toimenpiteet ja laittaisin oppilaan hoitoon. A1

Toisaalta edellisessä sitaatissa ja muissakin kirjoitelmissa huomattiin se, että kiusaajan toiminnan taustalla voi olla omia ongelmia, ja että kiusaaja tarvitsee myös apua.

5.5.3 Kiusattu

Joka koulussa on valitettavasti vähintään yksi kiusattu tai syrjitty, mutta sitä ei aina huomaa. B7

Kiusattu oppilas näyttäytyy kirjoitelmissa uhrina, jonka velvollisuus on ilmoittaa kiusaamisesta kuraattorille tai jollekin muulle koulun aikuiselle, jotta tilanteeseen voidaan puuttua. Kiusatun oppilaan velvollisuutena on myös ilmoittaa, kuka kiusaa. Kiusattu näyttäytyy kuitenkin ujonä tai vastaavasti koulun aikuiset pelottavina, koska kirjoitelmien mukaan kaikki kiusaamistapaukset eivät päädy aikuisten tietoon tai jos päätyvät, tilanne on jo melko pitkällä.

Siis kiusatulle se kuraattorille meno on aina viimeinen vaihtoehto. B21

Kiusaaja nähdään uhrina, joka tarvitsee myös muuta apua kuin tilanteen selvittämisen. Kiusattua oppilasta suojataan, jotta hän ei joudu kärsimään tilanteesta enempää. Toisaalta kiusatut oppilaat nähdään myös hiljaisina oppilaina, jotka eivät osaa pitää puoliaan.

Kuraattorilla käy kiusatut, ns. ”nössöt”. A11

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida nuorten kirjoitelmien avulla nuorten näkemyksiä koulun sosiaalityöstä ja sitä, minkälaista työ nuorten näkökulmasta pitäisi olla. Nuoret kirjoittivat kirjoitelmansa asettumalla koulukuraattorin asemaan omassa koulussaan. Edellisessä luvussa olen analysoinut aineiston grounded theoryn analyysimenetelmällä ja päätynt 11 kategoriaan, joista olen muodostanut 4 ydinkategoriaa. Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen tuloksia näiden neljän ydinkategorian kautta: Auttava läsnäolo, ihannekoulukuraattori, aktiivinen toimija koulussa ja koulukiusaamiseen puuttuminen. Mielenkiintoisen vertailukohdan aineistolle muodostaa Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimus, joka tarkastelee koulukuraattorin työtä sekä historiallisesti että työntekijän näkökulmasta. Peilaan tutkimuksen tuloksia myös Kirsi Juhilan (2006) esittelemään sosiaalityöntekijä-asiakassuhteiden jaotteluun.

6.1 Auttava läsnäolo

Koulukuraattorin läsnäolon vaatimus on merkittävä tulos tässä tutkimuksessa. Nuorten mielestä koulukuraattorin tulee olla läsnä koulussa sekä fyysisesti että psyykkisesti. Fyysinen läsnäolo tarkoittaa sitä, että koulukuraattori on koulussa tavattavissa ja nuorten käytettävissä. Nuori voi mennä kuraattorin luokse juttelemaan aina kun siltä tuntuu. Kuraattorin tulisi olla koulussa ”näkyvä” henkilö, ja näyttäytyä myös välitunneilla. Tällöin olisi mahdollista seurata oppilaiden käyttäytymistä ja havaita mahdollisia ongelmia, esimerkiksi kiusaamista tai syrjäytyneitä oppilaita. Huomattavaa tutkimuksen tuloksissa oli se, että jopa 11 kirjoitelmassa esitettiin, että kuraattori voisi tavata jokaista koulun oppilasta säännöllisesti, keskustellen hänen kanssaan yleisesti koulunkäynnistä ja oppilaan kuulumisista. Tämä tekisi kuraattorin työtä oppilaille tutuksi ja mahdollisissa ongelmatilanteissa oppilaiden olisi helpompi kääntyä kuraattorin puoleen. Koulukuraattorin fyysinen läsnäolo toimii koulussa parhaimmillaan ongelmia ennaltaehkäisevänä toimintana.

Sosiaali- ja terveysministeriön oppilashuoltotyön lainsäädännön uudistamista koskevassa muistiossa todetaan: ” Koulun sosiaali- ja psykologityön mitoitus lähtee oppilaiden ja opiskelijoiden ja kouluyhteisön tarpeista. ” (Oppilashuoltoon liittyvän... 2006, 52.) Koulukuraattorin työn arkitodellisuus on kuitenkin jotain muuta. Pirkko Sipilä-

Lähdekorven (2004, 145) tutkimuksen mukaan kuraattorit kokevat kiireen, resurssien puutteen ja riittämättömyyden tunteen työnsä huonoimmiksi puoliksi. Samassa tutkimuksessa (mt. , 112) todettiin, että yhtä koulukuraattoria kohden on keskimäärin 1303 oppilasta. Tosin kuraattorien oppilasmäärät vaihtelivat suuresti, ollen 100-4000 oppilasta. Jos kuraattorilla on 4000 oppilasta ja monta koulua seurattavana, on käytännössä mahdottomuus tavata jokaista oppilasta säännöllisesti, tai edes olla aina fyysisesti läsnä ja oppilaiden käytettävissä. Nuorten kirjoitelmissa oli huomattu myös tämä seikka, ja joissakin kirjoitelmissa kritisoiitiin sitä että koulukuraattorin luokse ei pääse aina kun haluaisi. Kolmessa kirjoitelmassa jopa ehdotettiin, että koululla olisi kaksi kuraattoria.

Kuraattorin fyysinen läsnäolo on rakenteellinen edellytys työn tekemiselle, mutta se ei yksin riitä. Kuraattorin on oltava läsnä myös psyykkisesti kun hän on tekemisissä nuorten kanssa. Se tapa, jolla kuraattori auttaa nuorta, esiintyi aineistossa kokonaisvaltaisena, aineiston mukaan ilmaistuna ”parhaansa mukaan”. Kuraattori siis laittaa ammattitaitonsa peliin jokaisen nuoren asiassa. Kuraattori kuuntelee nuorta tarkasti ja miettii mikä olisi paras tapa auttaa juuri tässä tilanteessa. Oppilas itse siis määrittelee ongelmansa, ei kuraattori tai koulu yhteisö. Toisaalta nuoret kuitenkin tiedostavat, minkälaisiin asioihin koulu yhteisössä puututaan. Tämän voi tulkita niistä asioista, jotka kirjoitelmissa oli mainittuna syynä koulukuraattorin kanssa keskusteluun. Keskustelujen aiheet olivat koti- tai vapaa-ajan asioita tai kouluun liittyviä asioita. Tämä tulos poikkeaa Nivalan (2006) ja Laineen (2003) tutkimusten tuloksista, joiden mukaan nuoret eivät halua tuoda vapaa-aikaa kouluun. Tämän tutkimuksen aineistosta ei voinut tulkita, että nuorilla olisi sellaisia asioita joista ei voi keskustella koulukuraattorin kanssa.

Keskustelussa kuraattori näyttäytyy kuuntelevana osapuolena, joka tarvittaessa rohkaisee nuorta kertomaan asiasta omilla kysymyksillään tai kommenteillaan. Kuunteleminen on Juhilan (2006, 251) mukaan sitä, että työntekijä pyrkii ymmärtämään asiakkaan toiminnan logiikkaa. Kaikella tekemisellä on joku tarkoitus, myös negatiivisella käyttäytymisellä, ja sen ymmärtäminen vaatii työntekijältä kuuntelemisen taitoa. Koulussa koulukuraattorin tehtävä onkin usein nähdä oppilaan negatiivisen käyttäytymisen ”taakse”, ja selvittää mistä todella on kysymys. Raunion (2004, 129) mukaan keskustelua ja kuuntelemista voidaan kutsua vastavuoroiseksi dialogiksi, jossa on olennaista se että työntekijä asettuu avoimeen vuoropuheluun asiakkaan kanssa eikä ole kaikkietävä asiantuntija. Viime kädessä vastuu prosessin etenemisestä on kuitenkin työntekijällä.

Nuoret kaipaavat kuuntelijaa, aikuista joka on läsnä ja tukee nuorta niissä asioissa joissa hän itse kokee tarvitsevansa tukea. Sipilä-Lähdekorpi (2004, 124) nimesi tämän omassa tutkimuksessaan ”aikuisen näläksi”.

6.2 Ihannekoulukuraattori

Aineistosta pohjalta voi määritellä nuorten ihannekoulukuraattorin. Näistä ominaisuuksista välittyy samat asiat kuin edellisestä kategoriasta, eli koulukuraattorin oppilaslähtöisyys, oppilaan aito kohtaaminen ja koulukuraattorin läsnäolo. Sipilä-Lähdekorven (2004, 156) tutkimuksessa, jossa aineistona oli siis koulukuraattoreille tehty kysely, tärkeimmiksi kuraattorin ominaisuuksiksi nousivat vuorovaikutustaitojen hallinta, rohkeus, jämäkkyys, kärsivällisyys, empaattisuus ja rehellisyys. Vuorovaikutustaidot katsottiin olevan olennainen osa sekä kasvatustyötä että sosiaalityötä. Sen sijaan muut ominaisuudet nähtiin suhteessa työyhteisöön: koulukuraattorin tulee olla rohkea ja jämäkkä puolustakseen omaa ammattitaitoaan opettajien keskuudessa, mihin empaattisuus ja rehellisyys eivät riitä. Myös tämän tutkimuksen aineistossa korostuivat vuorovaikutustaidot suhteessa nuoriin. Kuraattorin tulee olla helposti lähestyttävä ja hyvä kuuntelija, eikä hän saa olla ”liian aikuinen”. Nuorten ajatuksissa koulukuraattori ei ole yksinäinen oman alansa asiantuntija (vrt. Sipilä-Lähdekorpi 2004, 156), vaan ikään kuin opettajien ja nuorten välissä oleva ”aikuinen kaveri”. Kuraattori on nuorten tasolla, mutta hänellä on kuitenkin selkeästi aikuinen ja ammattilaisen asenne työhön.

Koulukuraattorin ominaisuuksia voidaan tarkastella myös Juhilan (2006) määrittelemien sosiaalityöntekijä-asiakassuhteiden valossa. Koulukuraattorin myönteiset ominaisuudet voidaan liittää kumppanuussuhteeseen, joka on sosiaalityöntekijän tai tässä tapauksessa koulukuraattorin ja oppilaan tasavertainen suhde (mt., 147). Kumppanuussuhteessa työskentelyn molemmilla osapuolilla on samanlainen oikeus saada äänensä kuuluviin, eikä työskentely ole enempää työntekijälähtöistä kuin asiakaslähtöistäkään. Asiakassuhde lähtee liikkeelle asiakkaan tilanteesta ja hänen tavastaan jäsentää sitä, mutta työntekijä tuo tilanteeseen oman tietonsa ja kokemuksensa. Tämän tutkimuksen aineiston kielellä voidaan puhua koulukuraattorista, joka on nuorekas ja osaa asettua nuoren kanssa samalle tasolle. Hän on ”kaveri”, joka on aikuinen ja jolla on kokemusta ja ammattitaitoa auttaa nuorta. Nuori kuitenkin itse määrittelee ongelmansa johon hän haluaa apua.

Koulukuraattorin kielteisiä ominaisuuksia puolestaan voidaan verrata Juhilan (2006, 99-100) jaottelun mukaan liittämisen- ja kontrollisuhteeseen. Asiakassuhde korostaa tällöin osapuolten keskinäistä hierarkkista eroa, jolloin sosiaalityöntekijällä on asiantuntijuus ja valta. Sosiaalityöntekijä määrittelee ongelman ja muutoksen tarpeet. Tämän tutkimuksen aineistossa suhde näyttäytyy koulukuraattorin ”saarnaamisena” ja ”pomottamisena” ja valtana määritellä kuka on ”sopiva” asiakas ja kuka ei tarvitse apua. Koulukuraattori edustaa tällöin koulun virallista puolta ja asettuu samalla nuoren yläpuolelle. Toisaalta myös koulumaailma, jossa koulukuraattori pääsääntöisesti työskentelee, edustaa juuri kontrolloimista ja oppilaan ja koulun aikuisten hierarkkista eroa.

Luottamuksellisuus nousi merkittäväksi koulukuraattorin ominaisuudeksi erityisesti negatioiden kautta. Yksityiselämän suoja on jokaisen kansalaisen perustuslaillinen oikeus, ja vaitiolovelvollisuus on yksi sosiaalityön peruspilareista. Myös sosiaalialan eettisissä ohjeissa todetaan: ”Ammattilaisen tulee kunnioittaa ja varjella asiakkaansa yksityisyyttä noudattamalla työtään sääteleviä salassapitosäännöksiä.” (Arki, arvot, elämä ja etiikka 2005, 8.) Peruskoulun koulukuraattori toimii alle 18-vuotiaiden kanssa, jotka ovat alaikäisiä ja lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden piirissä. Työssä tulee joskus tilanteita, joissa on ilmoitettava asiasta lastensuojeluviranomaisille vastoin nuoren tai hänen vanhempiansa tahtoa. Näissä tilanteissa koulukuraattorin luottamuksellisuus nuoreen nähden punnitaan tarkasti. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen nuoren tietämättä vaikuttaa asiakassuhteen luottamuksellisuuteen väistämättä negatiivisesti. Tämän tutkimuksen aineisto ei kuitenkaan käsittele näitä tilanteita, vaan sitä että koulukuraattori ”juoruaa” tai ”puhuu opettajien kanssa oppilaan selän takana”. Aineiston tulkinnaissa on kuitenkin otettava huomioon, että aineisto on kerätty suhteellisen pienistä kaupungeista, joissa toisten asioista tiedetään usein muuten kuin viranomaisten kautta.

Särkelä (2001, 31-41) on listannut hyvän asiakassuhteen elementeiksi hyväksymisen, luottamuksen, välittämisen ja jämäkkyuden. *Hyväksyminen* tarkoittaa, että asiakkaalla on kokemus hyväksytyksi tulemisesta juuri sellaisena kuin hän on, eikä häneen kohdisteta muutosvaatimuksia joita hän ei itse hyväksy. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että asiakkaan kaikki teot voitaisiin hyväksyä, eli on työntekijän erotettava asiakas ja hänen tekonsa. *Luottamuksessa* keskeistä on se, että molemmat osapuolet voivat sitoutua siihen mitä tavoitellaan, ja molemmat voivat luottaa siihen että mitään kumpaakaan osapuolta

loukkaavaa ei tehdä. Vaitiolovelvollisuus on yksi osa luottamuksellista suhdetta. Jos joudutaan tekemään ei-toivottuja ratkaisuja, niin asiakas tietää että sitä ei tehdä vahingoittamistarkoituksessa. Hyvä luottamussuhde ei kuitenkaan ole itsestään selvä asia, vaan se rakentuu työskentelyssä vähitellen. Luottamuksellisen suhteen syntymiseen vaikuttavat myös asiakkaan aiemmat kokemukset ihmissuhteista. *Välittäminen* on työntekijän tasapainoilua emotionaalisesti neutraalin ja emotionaalisesti latautuneen asiakassuhteen välillä. Joskus asioiden hoitamiseen riittää asiallisen neutraali suhde, mutta mitä enemmän asiakassuhde on emotionaalisesti latautunut, sitä vaikeampien asioiden käsittelyä se kestää ja kannattelee. Olennaista on se, että työntekijä on motivoitunut hoitamaan asiakkaan asioita, ja se *miten* hän sen ilmaisee teoillaan ja sanoillaan. Neljäs hyvän asiakassuhteen elementti on *jämäkkyys*. Se tarkoittaa työntekijän vaativuutta asiakasta kohtaan oikeissa paikoissa. Vaativuus on asiakkaan arvostamista ja häneen luottamista. Jos työskentelysuhde on hyvä, asiakas kokee vaativuuden välittämisenä. Särkelän määrittelemät hyvän asiakassuhteen elementit ovat löydettävissä tämän tutkimuksen aineistosta. Nuoren tuleminen hyväksytyksi, nuoren ja koulukuraattorin välinen luottamuksellinen suhde, koulukuraattorin aito välittäminen nuoresta ja jämäkkyys oikeissa tilanteissa ovat myös nuorten mielestä onnistuneen työskentelysuhteen kulmakiviä.

6.3 Aktiivinen toimija koulussa

Yhteistyö eri tahojen kanssa on merkittävä osa kuraattorin työtä. Koulukuraattori tekee yhteistyötä sekä koulun sisällä olevien työntekijöiden kanssa että koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Kirjoitelmissa koulukuraattorin yhteistyökumppaneiksi mainittiin opettajat, terveydenhoitaja, oppilaanohjaaja ja rehtori, sekä koulun ulkopuolelta sosiaalitoimisto ja poliisi. Näistä jälkimmäinen mainittiin lähinnä rangaistusten antajana koulukiusaamistilanteissa.

Moniammatillisessa yhteistyössä, joksi myös koulukuraattorin tekemää yhteistyötä voidaan nimittää, korostuu myös luottamuksellisuuden merkitys. Miten tehdä yhteistyötä niin että ei menetä oppilaan luottamusta omaan työhönsä?

Koulun ja kodin yhteistyö on ollut merkittävä osa kuraattorin toimenkuvaa koko työn historian ajan. Jo vuonna 1973 ilmestyneessä oppilashuoltokomitean mietinnössä (151)

koulukuraattorin yhdeksi tehtäväalueeksi määriteltiin koulun ja kodin välisen yhteistyön rakentaminen. Kuitenkin Sipilä-Lähdekorven (2004, 139, 155) tutkimuksessa vain neljäsosa vastanneista koulukuraattoreista määritteli oppilaan vanhemmat yhteistyökumppaneiksi, toisaalta 95 % vastanneista kuraattoreista teki kuitenkin kotikäyntejä, erityisesti poissaolotapauksissa, ja työskentely huoltajien kanssa oli kaikille koulukuraattoreille tuttua. Tämän tutkimuksen aineistossa koulukuraattorin yhteistyö vanhempien kanssa näkyi eri tavoilla. Kirjoitelmissa vanhemmille soitettiin ikään kuin rangaistuksena, kun koulun keinoin ei enää voinut asiaa selvittää. Vanhempiin otettiin yhteyttä myös silloin, kun oppilaan ongelmat liittyivät kotiasioihin – koulukuraattori käytti tällöin asiantuntemustaan perheen tilanteen selvittämisessä. Vanhemmille myös tiedotettiin siitä mitä oppilaalle oli koulussa tapahtunut, jotta vanhemmat olisivat tietoisia asiasta ja voisivat keskustella nuoren kanssa kotona. Yhdessä kirjoitelmassa toivottiin, että koulukuraattori olisi vanhempiin yhteydessä enemmän kuin ”pakolliset” vanhempainillat kerran tai kaksi vuodessa. Toisen näkökulman koulukuraattorin ja vanhempien yhteistyölle antaa uusi lastensuojelulaki, joka korostaa nimenomaan lapsen kuulluksi tuleamista. Lapsen kuuleminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hän voisi yksin päättää asioista, vaan vanhempien kanssa on tehtävä yhteistyötä. Lastensuojelutyössä pyritään vuorovaikutukselliseen kommunikointiin, jolloin sekä lapsi että hänen vanhempansa ovat sekä antavia että saavia osapuolia (Taskinen 2007, 15-16.)

Koulukuraattorin tiedottaminen omasta työstään nähtiin tärkeäksi työn muodoksi. Tiedottaminen on tärkeää, jotta oppilaat tietävät minkälaisissa asioissa koulukuraattori voi auttaa. Toisaalta on myös tärkeää, että kuraattori näkyy koulussa, on yksi osa yhteisöä eikä satunnainen vierailija. Tiedottamista voi toteuttaa oppitunteja tai erilaisia tapahtumia pitämällä tai niihin osallistumalla.

Nuorten kirjoitelmista löytyy varsin aktiivinen koulukuraattori. Kuraattorilla on oma työhuone, joka on sisustettu tarkoitukseen sopivaksi, ja huoneessa on myös kahvinkeitin. Kuraattori kuuntelee oppilaiden toiveita ja pyrkii ottamaan niitä myös huomioon, toimii ikään kuin oppilaiden asianajajana. Koulukuraattorin työssä näyttäytyy myös yhteisöllinen työote. Hän siis työskentelee sekä yksittäisten oppilaiden kanssa, että toimii kouluyhteisössä.

Yksilötyöskentelyssä koulukuraattorin tehtäviin kuuluu oppilaiden asioiden selvittäminen, kuraattori on nimenomaan se henkilö joka paneutuu ulospäin näkyvän käyttäytymisen taustalla oleviin asioihin. Hän rohkaisee ja kannustaa oppilaita, joko keskustelun kautta tai välineellisesti, antamalla esimerkiksi rahaa kioskikäyntiin. Koulukuraattorin rooli oli muutamassa kirjoitelmassa sekoitettu sekä terveydenhoitajan rooliin että opon rooliin koulussa. Koulukuraattori toimii kaikkia oppilaita varten, ja ottaa vastaa myös” koulun sääntöjen rikkojia ja rähinäporukkaa”.

Sipilä-Lähdekorven (2004, 149) mukaan koulukuraattorin keskeisin työmenetelmä on keskustelu sekä kahden kesken oppilaan kanssa että erilaisissa neuvotteluissa. Koulukuraattorit nostivat esille menetelminä myös verkostotyön, luokassa tehtävän työn, tiedotuksen ja tukioppilastoiminnan.

6.4 Koulukiusaamiseen puuttuminen

Koulukiusaaminen nousi aineistosta vahvasti esille, koulukiusaaminen oli mainittu jopa 62 % (44) kirjoitelmista. Määrittelen aluksi kirjallisuuden ja tutkimuksen kautta koulukiusaamisen käsitettä. Päivi Hamarus (2006, 13-14) teki tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli ymmärtää koulukiusaamista ilmiönä sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta käsin. Tutkimuksen aineistona oli 85 tukioppilaiden kirjoitusta koulukiusaamisesta sekä 10 haastattelua. Haastateltavat olivat myös tukioppilaita.

Hamarus (2006, 53) toteaa, että kiusaaminen on vanha ilmiö, jota on tutkittu systemaattisemmin vasta 1970-luvulta lähtien. Kiusaamisen määritelmiä on monia, mutta kyseisessä tutkimuksessa se määriteltiin aineiston pohjalta seuraavasti: ”Kiusaaminen on sosiaalisten olosuhteiden seurauksena syntynyt ilmiö, jossa on oleellista valtasuhteiltaan epätasapainoinen vuorovaikutus ja jossa pyritään jatkuvasti ja tietoisesti loukkaamaan jotain ryhmän jäsentä.” Tutkimuksen aineiston mukaan kiusaamisen määrittely ei ollut oppilaille vaikeaa, vaan kaikki tiesivät mitä kiusaaminen on.

Hamaruksen tutkimuksen aineistossa kiusaaminen kuvataan eteenpäin menevänä prosessina, joka alkaa ja jolle ei voi mitään. Usein prosessi lähtee liikkeelle eroavaisuuksista toisiin oppilaisiin nähden. Prosessin alussa kiusaaja tekee aloitteen, johon

kiusattu reagoi jollain tavalla. Prosessi tarvitsee koko ajan uutta ”potkua” pysyäkseen käynnissä. Prosessin myötä kiusatusta tulee koko yhteisön halveksima, ja prosessin ylläpitäminen vaatii koko ajan kovempia keinoja, jolloin voi ilmentyä myös fyysistä väkivaltaa. (mt. 60-74.) Kiusaaminen voi olla myös nk. räjähtävä prosessi, joka on yllättävä tilanne, sanallista kiusaamista, syrjimistä tai eristämistä, ärsyttävää kiusaamista, suhdekriisi jolloin aikaisemmin ystäviä olleet oppilaat riitautuvat jostain syystä, tai tiedostamatonta kiusaamista. Kiusaamista esiintyy lähes kaikissa kouluissa, mutta kiusaamiseen johtaneet syyt eivät ole yksiselitteinen asia yhteisössä. (mt. 76-92.)

Myös Salmivalli (1998, 30-31) määrittelee koulukiusaamisen tyypillisiksi piirteiksi sen systemaattisuuden sekä kiusaajan tarpeen dominoida tai tuoda itseään esille ryhmässä. Kiusaaminen kohdistuu toistuvasti yhteen ja samaan henkilöön, ja sen tarkoituksena on vahingoittaa toista. Kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee siis voimasuhteiden epätasapaino. Kiusaaminen tapahtuu tyypillisesti pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä, jolloin se perustuu ryhmän jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on kuitenkin se, miten koulukiusaamiseen tulisi puuttua. Aineistosta ei ole löydettävissä koulukiusaamisen määritelmää, mikä tarkoittanee sitä että oppilaat tietävät mitä kiusaaminen on ja miten se ilmenee. Salmivalli (1998, 163) on todennut, että koulukiusaaminen ei aina tule opettajien tietoon, koska kiusatut eivät uskalla sitä kertoa ja joskus kiusaamista voi olla vaikea havaita. Tämä tukee oman tutkimukseni havaintoa, jonka mukaan kiusattu oppilas ei halua kertoa asiasta edes koulukuraattorille sen pelossa, että kertomisesta koituu vain lisää haittaa. Koulukiusaamisen havaitseminen on siis merkittävä osa koulun toimintakulttuuria. Toisaalta, kiusaamisesta vaikeneminen voi liittyä myös koulun virallisiin ja epävirallisiin normeihin (vrt. Hamarus 2006, 126). Virallisen normin mukaan kiusaamisesta on kerrottava aikuisille ja siihen tulee puuttua, mutta epävirallinen oppilaskulttuurin normi ja lojaalisuus omalle yhteisölle ajaa nuorten maailmassa edelle. Salmivallin (1998, 165) mukaan koulussa voidaan toteuttaa nimettömiä kyselylomakekartoituksia tai oppilaiden yksilöllisiä haastatteluja kiusaamisen havaitsemiseksi. Tämän tutkimuksen aineistosta nousi esiin useita käytännön keinoja koulukiusaamisen havaitsemiseksi. Koulukuraattorin rooliin itsestään selvänä kuuluva asia on kouluyhteisön ”tarkkailu”, joka liittyy myös koulukuraattorin jo aiemmin kuvattuun fyysiseen ja psyykkiseen läsnäoloon koulussa. Aineistosta esiin nousseita keinoja kiusaamisen havaitsemiseksi ovat myös

koulukuraattorilla oleva palautelaatikko, johon voi kirjallisesti ja nimettömänä kertoa kiusaamisesta tai muista vaikeista tilanteista. Toisena keinona mainittiin koulukuraattorille tehtävät ainekirjoitukset, joiden avulla kuraattori saa tietoa koulussa tapahtuvista asioista. Aineistossa mainittiin myös ”salapoliisityö”, johon osallistuvat kuraattorin lisäksi opettajat ja muut koulussa työskentelevät aikuiset sekä koulun tukioppilaat. Yhdessä kirjoitelmassa ehdotettiin valvontakameroita kouluihin. Näiden keinojen yhteisenä päämääränä on saattaa koulukiusaaminen aikuisen tietoon, jolloin siihen voidaan puuttua. Puuttumisen tulee kuitenkin tapahtua niin, että siitä ei koidu lisää harmia asiaan osallisille.

Salmivalli (2003, 44-81) on määritellyt koulukiusaamiseen puuttumisen keinoja kolmella eri tasolla: Koulun taso, ryhmätaso ja yksilötaso. Koulun tasolla voidaan tehdä jo edellä mainittuja kyselylomakekartoituksia ja koulun selkeää, konkreettista toimintamallia kiusaamiseen puuttumiseen. Ryhmätason eli luokkatason työskentely on Salmivallin mukaan tehokkaampaa kuin yksilötason työskentely, koska koulukiusaaminen on aina ryhmäilmiö. Kiusaamista ja sen mekanismeja tulee todella pohtia ja käsitellä luokan kanssa, eikä pelkästään luottaa siihen että hyvä luokkahenki estää kiusaamista. Menetelminä asian käsittelyyn luokassa voivat olla esimerkiksi keskustelu tai rooliharjoitukset. Yksilötason työskentely tulee kyseeseen akuutissa kiusaamistilanteessa, ja koskee siis myös koulukuraattorin työskentelyä. Tämä on se taso, joka tämän tutkimuksen aineistossa nousee esille. Salmivalli (mt. 2003, 63-76) esittelee erilaisia keskustelun malleja, joita kiusaamistilanteen selvittelyyn on kehitetty. Kaikissa niissä on olennaista se, että kiusaamiseen puututaan välittömästi, kiusattua oppilasta tuetaan ja kaikkien kiusaamiseen osallistuneiden kanssa keskustellaan. Tavoitteena on ratkaisun löytäminen, ja tilanteen kehittymistä myös seurataan aktiivisesti.

Kiusattu oppilas näyttäytyy tämän tutkimuksen aineistossa uhrina, jota koulukuraattorin tulee auttaa ja tukea kaikin mahdollisin keinoin. Kiusatun oppilaan velvollisuutena on kertoa kiusaamisesta koulun jollekin aikuiselle, jotta kiusaamiseen voidaan puuttua ja kiusaaja saadaan kiinni. Kirjoitelmissa kuitenkin todetaan, että kuraattorille tai jollekin aikuiselle kertominen ylipäättään on kiusatulle vaikeaa, koska selvittelystä aiheutuvia jälkiseurauksia pelätään. Hamaruksen (2006, 110–116) tutkimuksessa kiusattu oppilas näyttäytyy yksinäisenä nuorena, jolla ei ole kavereita jotka puolustaisivat häntä. Kiusaamisen syynä nähdään jonkinlainen poikkeavuus tai erilaisuus, joka on nuorten

kulttuurin ihanteiden vastaista. Oleellista kiusaamisen syntymiselle ja jatkumiselle on muiden oppilaiden suhtautuminen.

Kiusaajaoppilaan kohtelu on tämän tutkimuksen aineistossa varsin ”kylmää kyytiä”. Kuraattori kuuntelee kiusaajan motiivit kiusaamiseen ja keskustelee hänen kanssaan, mutta jos tilanne ei ratkea ja kiusaaminen ei lopu, kiusaaja saa rangaistuksen melko nopeasti. Kiusaajan kanssa keskustelusta käytettiin kirjoitelmissa ilmaisua ”puhuttelu”, joka on varsin negatiivinen ilmaus keskustelusta. Kiusaaja myös ”pakotetaan” lopettamaan kiusaaminen. Toisaalta nuoret myös kirjoittivat siitä, että myös kiusaajan kanssa tulee keskustella ja selvittää, onko hänellä itsellään jotain ongelmia joiden takia hän alistaa muita oppilaita. Hamaruksen (2006, 108-110) tutkimuksessa kiusaaja käyttää puheessaan me-muotoa, jolloin kiusaamisesta tulee kollektiivinen vaikutelma eikä selkeää syyllistä tunnu löytyvän. Kiusaajat ovat johtajatyyppejä, jotka haluavat kontrolloida muita oppilaita ja saada heitä toimimaan haluamallaan tavalla. Kiusaamisen syynä voi olla pelko, oman pahan olon purkaminen tai epävarmuus suhteessa muiden oppilaiden erilaisuuteen. Oman tutkimukseni aineistosta nousut havainto myös kiusaajan auttamisesta on siis varsin tarpeellinen huomio.

Miten koulukiusaamiseen siis tulisi puuttua? Tutkimusten valossa (Salmivalli 2003, Hamarus 2006) tehokkainta kiusaamiseen puuttumista olisi ryhmätason työskentely, koska kiusaaminen on todettu olevan ryhmäilmiö, joka ei pysy hengissä pelkästään kahden oppilaan välisenä asiana vaan vaatii kannattajajoukkoa. Kiusatun oppilaan asemaan asettuminen, empatian herättäminen häntä kohtaan ja kiusaajan vallan purkaminen on todettu tehokkaimmiksi keinoiksi ratkaista kiusaamistilanteita. Tämän tutkimuksen aineiston pohjalta ei voi tehdä yleistä ohjeistoa, joka toimisi joka tilanteessa. Oppilaiden tunteminen koulussa, heidän käyttäytymisensä seuraaminen ja epäkohtien havaitseminen ovat avainsanoja sille, että kiusaaminen tulee aikuisten tietoon. Tämä on paitsi koulukuraattorin, myös kaikkien koulussa työskentelevien aikuisten tehtävä ja velvollisuus. Koulukiusaamistilanteen selvittelyssä kuraattori on olennainen henkilö, joka voi tarvittaessa kutsua mukaan keskusteluun myös muita tahoja. Oleellista on se, että koulukuraattori kuuntelee molempien osapuolten näkökulman asiaan ja vasta sen jälkeen tekee tarvittavat toimenpiteet. Koulukiusaamisen selvittely on yhteydessä myös kuraattorin läsnäoloon koulussa. Tilanteen selvittely pitäisi aloittaa heti kun se tulee esiin, eikä vasta seuraavalla viikolla kun kuraattori on paikalla. Myös Sipilä-Lähdekorven (2004, 150)

mukaan koulukiusaamiseen puuttumisessa on olennaista välitön puuttuminen tilanteeseen. Koulukuraattorien mielestä tärkeintä on tehdä selväksi, että tässä koulussa kiusaaminen ei ole sallittua, ja rohkaista oppilaita kertomaan kiusaamisesta aikuisille.

6.5 Koulukuraattorin kokonaiskuva nuorten mielikuvissa

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksenä oli: Minkälaista koulukuraattorin työn pitäisi nuorten mielestä olla? Aineisto eli 71 peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten kirjoittamaa kirjoitelmaa on analyysin jälkeen luokiteltu neljään ydinkategoriaan: Auttava läsnäolo, ihannekoulukuraattori, aktiivinen toimija koulussa ja koulukiusaamiseen puuttuminen.

Auttavan läsnäolon vaatimus kertoo samasta ”aikuisen nälästä”, jonka Sipilä-Lähdekorpi (2004, 124) omassa tutkimuksessaan huomasi koulukuraattoreiden kertomana. Nuoret elävät postmodernissa maailmassa, jossa ”mikään ei ole niin varmaa kuin epävarmuus” ja jossa heidän kuitenkin pitäisi tehdä ratkaisuja, jotka vaikuttavat kauaskantoisesti heidän elämäänsä (vrt. Jauhiainen 1993, 268). Koulukuraattorin tulisi olla koulussa aikuinen, joka on läsnä sekä fyysisesti että psyykkisesti, johon voi luottaa ja turvautua monenlaisissa asioissa. Ihannekoulukuraattoria kuvaavat ominaisuudet voidaan sanoa olevan ihanneaikuisen ominaisuuksia: Hän on helposti lähestyttävä ja luotettava, selkeästi aikuinen joka laittaa rajoja, mutta on samaan aikaan myös nuorekas ja osaa asettua samalle tasolle nuorten kanssa.

Nuoret ovat sosiaalityössä haastava ja vaativa asiakasryhmä, mikä tulee esiin myös tämän tutkimuksen aineistossa. Nuoret asettavat koulukuraattorin työskentelylle koulussa monenlaisia vaatimuksia. Tämä tukee myös omaa kokemustani koulukuraattorina. Työtä ei voi tehdä ”vähän sinne päin”, vaan jokaisen nuoren asiaan on todella syvennyttävä. Luottamusta ei voi saavuttaa heti, vaan sen syntymiselle pitää antaa aikaa. Koulukuraattorin täytyy kestää myös nuorilta varsin suoraan tuleva palaute, sekä myönteinen että kielteinen.

Nuorten näkemysten mukaan koulukuraattorin tulee olla aktiivinen toimija, joka näkyy koulun toiminnassa myös muissa asioissa kuin yksittäisen oppilaan asioiden hoitamisessa. Koulukuraattorin tulee olla läsnä ja näkyvillä koulun arkipäivässä, hän on osa kouluyhteisöä, kuitenkin ihan omanlaisessa roolissaan koulun muihin aikuisiin nähden.

Koulukiusaamiseen puuttuminen nousi aineistosta merkittävänä asiana esille. Koulukiusaamiseen pitäisi nuorten näkemysten mukaan puuttua enemmän kuin nyt tehdään, ja puuttumiseen tulisi löytää uusia toimintamuotoja. Nuorten kokemusten mukaan nykyiset toimintamallit saattavat jopa estää koulukiusaamisesta kertomisen koulun aikuisille, tai puuttumisesta koituvan haittaa kiusatulle oppilaalle. Tämä kertoo siitä, että puuttumisen tapoja ja menetelmiä kouluissa tulee kehittää. Koulukiusaamisen havaitseminen on ensimmäinen askel puuttumiseen, ja siihen tulisi erityisesti kiinnittää huomiota kouluyhteisössä. Oppilaille tulee tarjota mahdollisuuksia kertoa koulukiusaamisesta vaikka nimettömänä.

Koulukuraattori toimii työssään kahden eri ”maailman”, koulun ja sosiaalityön rajapinnalla. Koulukuraattorin on toisaalta tunnettava sosiaalityön ja vuorovaikutuksellisen työn peruseriaatteen, mutta toisaalta myös koulun toimintakulttuuri. Haasteena on mahdollistaa nuorille luottamuksellinen aikuissuhde, joka toimii Juhilan (2006, 147-149) nimeämän kumppanuussuhteen tavoin kouluyhteisössä, joka puolestaan perinteisesti edustaa nuorille aikuisten valtaa ja kontrollia.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia koulun sosiaalityön auttamismahdollisuuksia nuorten näkökulmasta. Tällä tutkimuksella olen halunnut antaa koulun sosiaalityön asiakkaille eli nuorille mahdollisuuden osallistua sosiaalityöstä käytävään keskusteluun. Tutkimuksen empiirisenä aineistona on ollut 71 peruskoulun 9.luokkalaisten kirjoitelmaa otsikolla ”Jos olisin koulukuraattori...” Aineisto on analysoitu aineistolähtöisellä grounded theoryn analyysimenetelmällä. Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että vaatimukset koulukuraattorin työhön jakautuvat neljään osa-alueeseen: Auttava läsnäolo, joka tarkoittaa sekä fyysistä että psyykkistä läsnäoloa, ihannekoulukuraattori, aktiivinen toimija koulussa ja koulukiusaamiseen puuttuminen. Tässä viimeisessä luvussa palaan alkulähteille, sosiaalityöhön ja sen perusedellytyksiin, ja pohdin tämän tutkimuksen antia koulun sosiaalityöstä käytävään keskusteluun.

7.1 Koulukuraattori on nuorten ihanneaikuinen

Koulukiusaamiseen puuttuminen nousi aineistosta voimakkaasti esille ja näyttäytyi siis kuraattorin yhtenä tärkeimmistä työtehtävistä koulussa. Hamaruksen (2006, 198, 212) tutkimuksen mukaan opettajilla on mahdollisuus vaikuttaa koulukiusaamiseen tai sen ehkäisemiseen silloin, jos he ymmärtävät koulukiusaamista ilmiönä. Opettajien keinoja puuttua kiusaamiseen ovat sosiaalisten suhteiden kehittymisen seuranta luokassa, kiusaajan vallan purkaminen ja oppilaiden tukeminen ystävyys-suhteisiin. Opettaja on siis avainasemassa silloin kun toimitaan luokassa, mutta koulukuraattori tukee opettajaa työssään. Silloin jos koulukiusaaminen on jo muuttunut näkyväksi ja siihen puututaan koulussa, koulukuraattorin rooli asian selvittelyssä kasvaa. Työskentely edellyttää kuitenkin yhteistyötä opettajien ja koulukuraattorin välillä. Ilman yhteistä toimintalinjaa pysyviä tuloksia tuskin pystytään saavuttamaan. Yhteisen toimintalinjan saavuttamista voivat auttaa kouluissa tehtävät suunnitelmat, jotka määrittelevät tarkasti toimenpiteet kiusaamistilanteissa. Suunnitelmat on tehtävä yhteistyönä kaikkien koulussa toimivien aikuisten kesken. Tämän tutkimus toi esille myös sen, että nuorilla on paljon sanottavaa koulukiusaamiseen puuttumisesta. Tuloksellista toimintaa koulukiusaamisen estämiseksi olisi ottaa nuoret mukaan keskusteluun.

Tämän tutkimuksen aineistoa tulkittaessa voidaan pohtia, nousiko koulukiusaaminen esiin merkittävästi aineiston keräämisen ajankohdan takia. Aineisto on kerätty noin kuukausi Jokelan koulun tapahtumien jälkeen, jolloin julkinen keskustelu asiasta oli vielä vilkkaasti käynnissä.

Koulukuraattorin tehtäviin yhdessä muun koulu yhteisön kanssa kuuluu myös koulukiusaamisen ennaltaehkäiseminen. Tämä tarkoittaa oppilaiden tuntemista, koulukuraattorille tulemisen kynnyksen madaltamista entisestään, koulu yhteisössä tapahtuvien asioiden aktiivista seuranta ja mahdollisuuksien antaminen oppilaille kertoa kiusaamisesta nimettömästi. Koulukuraattorin näkyminen koulukuvassa on siis myös kiusaamisen ennaltaehkäisyä, vaikka kaikkea koulukiusaamista tuskin koskaan saadaan kouluista loppumaan. Silloin kun aikaa on vähän ja työtä paljon, voi olla että koulukuraattori tuntee tekevänsä oikeaa työtä vain silloin kun keskustelee henkilökohtaisesti nuoren kanssa. Myös yhteistyötahoilta saattaa tulla tällaista palautetta. Tämän tutkimuksen pohjalta voi kuitenkin todeta, että koulukuraattorin ennaltaehkäisevä, yhteisötason työ eli koulussa näkyminen on yhtä tärkeää kuin korjaava, yksilötason työ.

Koulukuraattorin läsnäolon vaatimus on merkittävä tulos tässä tutkimuksessa. Tämä olisi otettava huomioon kun toiminnan rakenteita suunnitellaan. Monilla koulukuraattoreilla on useita kouluja ja tuhansia oppilaita, joka käytännössä tarkoittaa sitä että hän ei ehdi hoitaa kuin kiireellisimmät ”tulipalot”. Kuitenkin nuoret tarvitsisivat kuuntelijaa, aikuista joka on paikalla ja tavattavissa koulussa päivittäin, aina kun häntä tarvitaan. Riittävä fyysinen läsnäolo toimii myös ongelmia ennaltaehkäisevänä toimintana, jolloin säästetään myös kustannuksissa.

Koulun sosiaalityö on vielä melko vähän tutkittu alue, eikä sen paikasta sosiaalityön kentällä ole muodostunut selvää kuvaa. Koulun sosiaalityön hallinnonalasta on erilaisia mielipiteitä, eikä koulukuraattorin pätevyyttä ole määritelty selkeästi erityissäännöksillä (Sosiaalihuollon ammatillisen... 2007, 29). Oman työkokemukseni ja tämän tutkimuksen pohjalta näen koulun sosiaalityön selkeästi osana sosiaalityötä, parhaimmillaan ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. Keskusteluun koulun sosiaalityön asemasta koulussa tämä tutkimus ei niinkään tuonut uutta tietoa, vaan se täsmensi jo olemassa olevaa tietoa. Etsin sosiaalityön kirjallisuudesta yhtymäkohtia koulun sosiaalityöhön, ja

löysin psykososiaalisen työn ja nuorisososiaalityön määritelmät. Sosiaalityö asiakastyönä voidaan Sipilän (1989, 213) jakaa kolmeen osajärjestelmään: Byrokratiatyöhön, palvelutyöhön ja psykososiaaliseen työhön. Näistä kolmesta koulun sosiaalityö sijoittuu parhaiten psykososiaaliseen työhön. Granfelt (1993, 222) on määritellyt psykososiaalisen työn työmuodoksi, joka yrittää ratkaista miten sosiaaliset ongelmat ja psyykinen pahoinvointi ovat liittyneet toisiinsa asiakkaiden elämässä. Psykososiaalisella työllä on myös selkeästi terapeuttinen ominaisuus.

Nuorisososiaalityö on vasta kehittymässä omaksi sosiaalityön tehtäväalueekseen. Nuoret on aiemmin huomioitu sosiaalityössä lähinnä perheiden kanssa tehtävän työn kautta, tai siinä vaiheessa kun ongelmat ovat jo vakavia. Haasteena nuorisososiaalityölle ovat erityisesti koulutuksesta syrjäytyneet tai syrjäytymässä olevat nuoret, jotka eivät pysty integroitumaan yhteiskuntaan ja sen järjestelmiin. (Kananoja ym. 2007, 161-164.) Peruskoulujen sosiaalityöhön panostaminen on ennaltaehkäisevää työtä myös syrjäytymisuhan alla olevien nuorten osalta. Jos asioihin voidaan vaikuttaa jo peruskoulun aikana, ja estää mahdollinen syrjäytymiskehitys, työ on myös taloudellisesti kannattavaa. Tästä näkökulmasta jatkossa suurempaan rooliin nousee myös peruskoulun ja ammatillisten oppilaitosten välinen yhteistyö, ja koulukuraattorilla on tässä yhteistyössä merkittävä rooli.

Tämä tutkimus myös herätti ajattelemaan sitä, muistetaanko sosiaalialan kehittämisessä ajatella riittävästi asiakasnäkökulmaa? Kehittämistyö on voimakasta, ja organisaatioita kehitetään usein työntekijän näkökulmasta. Tämä tutkimus tuo esiin asiakasnäkökulman, nuorten toiveet ja näkemykset koulun sosiaalityöstä.

Peruskoulu on suomalaisessa yhteiskunnassa kaikkien nuorten elämässä oleva instituutio yhdeksän vuoden ajan. Oppilaat tuovat kouluun oman elämäntilanteensa, ja yhteiskunnassa näkyvät ilmiöt tulevat väistämättä esille myös koulussa. Kaarlo Laine (2003, 17, 158-172) totesi omassa nuoruutta ja koulua käsittelevässä tutkimuksessaan, että koulussa on tällä hetkellä muutoksen tila. Tarve uudentavallisille toimintatavoille on olemassa, koska vanhat mallit eivät enää toimi. Yhteiskunnassa näkyvä individualisoituminen tulee esille myös koulussa, ja osaltaan koulu jopa vaatii oppilailtaan sitä esimerkiksi kurssivalinnoilla. Auktoriteetteihin, joita koulu edustaa, suhtaudutaan eri tavalla kuin ennen. Helven (2002,

229) mukaan nuoret elävät maailmassa, joka on vaikeasti ennustettava ja pirstaleinen. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että nuorten näkemyksen mukaan koulukuraattori on ”ihanneaikuinen”, joka kuuntelee, välittää, auttaa, keskustele ja on läsnä. Koulukuraattori edustaa turvallisuutta maailmassa, joka on epävarma ja jossa tulevaisuutta voi olla vaikea nähdä. Koulua ei voi erottaa erilliseksi osaksi nuoren muusta elämästä, vaan nuoren elämä on huomioitava koulussa kokonaisuutena. Tässä koulukuraattorilla on sosiaalityön viitekehyksen kautta merkittävä rooli.

Ympyrä sulkeutuu ja palataan sosiaalityön alkulähteille. Sosiaalityöllä on koulussa selkeästi paikka ja tilaus. Muilla koulun aikuisilla on oma roolinsa, opettajilla on tiedonvälittäjän rooli ja terveydenhoitajan perustehtävänä on huolehtia oppilaiden fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä. Koulukuraattorin työhön kohdistuvat vaatimukset ovat suuret. Jotta vaatimukset voidaan täyttää, koulukuraattorilla on oltava mahdollisuus toimia nimenomaan koulussa, kuten lastensuojeluasetus määrittelee. Työn perusedellytysten turvaamiseksi lainsäädännön tasolla olisi määriteltävä suositus oppilasmäärästä, joka yhdellä koulukuraattorilla voi olla. Koulukuraattorin läsnäolon vaatimus on haaste palveluiden tuottajille eli kunnille, joissa mietitään palvelurakenteita uudelleen. Työn perusedellytyksenä on se, että koulukuraattori on fyysisesti paikalla koulussa. Ihannetilanne olisi se, että jokaisessa koulussa olisi oma koulukuraattori. Tällöin aikaa jäisi ”tulipalojen sammuttamiselta” myös ennaltaehkäisevään työhön ja yhteisötason työhön, jotka myös nuoret näkevät tärkeänä osana koulukuraattorin toimintaa.

7.1.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on sen myöntäminen, että tutkija itse on tutkimuksensa keskeinen työväline, ja luotettavuutta arvioitaessa on arvioitava koko tutkimusprosessia (Eskola & Suoranta 1998, 211-212.) Tässä tutkimuksessa tutkijan tausta tulee väistämättä näkyviin, ja tutkimus on toiminut myös oman työn reflektoinnin (vrt. Raunio 2004, 126-127) välineenä. Tutkimuksen tekeminen on ollut oman työn kehittämisen kannalta antoisa mutta myös raskas prosessi. Koulukuraattorin työn ja erityisesti oman työn realiteetit ja nuorten odotukset ovat käyneet mielessäni reiviiritaistelua lähes koko tutkimusprosessin ajan. Tiivis kirjoittaminen ja tutkimukseen

paneutuminen opintovapaani ajan tulee väistämättä vaikuttamaan työskentelyyni kun taas palaan työmaailmaan.

Tutkimuksen luotettavuutta mitataan perinteisesti kahdella käsitteellä: reliabiliteetilla ja validiteetilla. Reliabiliteetti mittaa tutkimuksen toistettavuutta, eli jos sama tutkimusasetelma toistettaisiin, saataisiinko samat tulokset. (Metsämuuronen 2000, 50.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt varmistamaan tutkimuksen reliabiliteetin siten, että olen kuvannut aineiston keräämisen mahdollisimman tarkasti ja järjestelmällisesti. Lisäksi olen kuvannut käyttämäni tutkimusaineiston analyysin menetelmät mahdollisimman tarkasti ja kirjoittanut perustelut johtopäätöksilleni.

Validiteetti puolestaan tarkoittaa sitä, onko tutkimuksessa mitattu sitä mitä oli tarkoituskina mitata. Tutkimuksen validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Tutkimuksessa, jossa eri teoreettisten ja käsitteellisten määritteiden suhde toisiinsa on looginen, on sisäistä validiteettia. Se siis ilmaisee lähinnä tutkijan tieteellistä otetta ja sitä, että tutkija hallitsee tieteenalansa. Ulkoinen validiteetti taas ilmaisee tutkimuksen teoreettisen taustan ja empiirisen aineiston välisen suhteen, eli se tarkoittaa hypoteesien todentamista. Havainnointitiedon voidaan sanoa olevan ulkoisesti validia silloin, kun tutkija kuvaa tilanteen juuri sellaisena kuin se on. (Grönfors 1982, 173-174.) Tämän tutkimuksen aineistona on 71 peruskoulun 9.luokkalaisten kirjoittamaa kirjoitelmaa koulukuraattorin työstä. Pyrin välttämään kirjoittajien väärinymmärrykset olemalla itse paikalla kirjoitustilanteissa. Tällöin kaikki neljä kirjoittanutta ryhmää saivat myös samanlaiset ohjeistukset kirjoittamiseen. Oppilaat saivat aluksi kirjallisen ohjeistuksen, jossa oli lyhyt kuvaus koulukuraattorin työstä. Tässä yhteydessä voidaan miettiä, olisivatko tulokset olleet erilaisia jos ohjeistuksessa ei olisi ollut minkäänlaista kuvausta koulukuraattorin työstä? Keskustelun korostuminen tuloksissa koulukuraattorin käyttämänä työmenetelmänä voi johtua siitä, että se oli mainittuna ohjeistuksessa. Väistämättä oppilaiden mielikuvat koulukuraattorista myös henkilöityvät siihen henkilöön, joka koulussa työskentelee. Tutkimuksissa on todettu, että koulukuraattorin työ on hyvin persoonakohtaista ja sitä tehdään eri painotuksilla. Aineiston laajuus tässä tutkimuksessa kuitenkin varmistaa sen, että tulokset eivät ole yksittäisen oppilaan mielipiteitä. Aineisto on kerätty kahdesta kaupungista, mikä varmistaa myös sen että tulokset eivät henkilöidy yhteen koulukuraattoriin. Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt aineiston analyysiin nimenomaan työn sisällön näkökulmasta, enkä ole kiinnittänyt huomiota kaupunkien tai

sukupuolten välisiin eroihin. Tämä oli tietoinen valinta, joka tuli toisaalta rajallisesta ajasta tehdä tutkimusta, mutta myös aineiston laadusta.

Grounded theory –menetelmän mukaisesti en asettanut tutkimusaineistolle hypoteesia, vaan pyrkimyksenäni oli mahdollisimman aineistolähtöinen analyysi. Tulokset ovat kuitenkin sidoksissa aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin, kuten olen tulosten analyysissä osoittanut. Näin ollen teoria ja empiria ovat sopusoinnussa ja tutkimus on ulkoisesti validi.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi ja tulkinta on erilaisten totuuksien ja mahdollisten merkitysten etsimistä. Laadullisessa tutkimuksessa myös kielellä on oma merkityksensä. Kieli ei ole sosiaalisen todellisuuden neutraali heijastaja, vaan sen tuote. Tekstit eivät ainoastaan kuvaile, vaan ne myös rakentavat sosiaalista elämää, ne siis muodostavat aktiivisesti jonkun version asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 140-141.) Tässä tutkimuksessa nuorten kirjoittamat tekstit ovat ”näytelmän” pääosassa, ja pyrkimyksenäni on ollut antaa nuorten äänen kuulua. Ohjeistin nuorten kirjoitelmia niin vähän kuin se oli mahdollista, jotta saisin mahdollisimman aidosti nuorten näkökulman esille (vrt. Helavirta 2007, 21). En ole tulkinnut kirjoitelmia absoluuttisina totuuksina asioiden olemassa olevasta tilasta, vaan nuorten tapana ymmärtää ja kokea koulukuraattorin työtä.

7.2 Jatkotutkimuksen aiheita

Tutkimusprosessin aikana olen saanut osallistua omassa työyhteisössäni sosiaalitoimen rakenteiden pohdintaan, kun oman kuntani sosiaalitoimen yhdistymistä viiden muun kunnan kanssa on suunniteltu. Tämä organisaatiolähtöinen näkökulma on väistämättä vaikuttanut ajatteluuni, ja aineiston analyysi nimenomaan nuorten ääni säilyttäen tuntui vaikealta. Sosiaalitoimen rakenteiden pohdinnassa olemme törmänneet myös mielipiteiden vaihtoon siitä, kuuluuko koulun sosiaalityö koulutoimen vai sosiaalitoimen hallinnon alaisuuteen. Luulen että vastaavaa pohdintaa käydään muuallakin Suomessa tänä muutoksen aikana. Koulukuraattorin hallinnonala ei ole ollut merkittävä tekijä tässä tutkimuksessa, koska tutkimus on ollut asiakaslähtöinen, mutta aiheetta olisi mielenkiintoista lähestyä myös tästä näkökulmasta. Onko koulukuraattorin työskentelyssä eroa asiakkaan kannalta, jos hän työskentelee koulu- tai sosiaalitoimen alaisuudessa?

Koulukuraattorin työtä on nyt tutkittu sekä kuraattorien itsensä että asiakkaiden näkökulmasta. Sipilä-Lähdekorven tutkimuksessa merkittäväksi koulukuraattorin työskentelyn muodoksi nousee kuitenkin verkostotyö ja yhteistyö eri tahojen kanssa. Yhteistyön merkitys tulee jatkossa myös korostumaan yhä enemmän. Sosiaaliset tekijät ovat tulevaisuuden yhteiskunnassa läsnä yhä useammassa yhteydessä, ja monet organisaatiot tulevat tarvitsemaan liittoutumista niiden ammattikuntien kanssa, jotka ymmärtävät sosiaalisia tekijöitä (Kananoja 2007, 34). Yhteistyön nousevan merkityksen valossa olisi mielenkiintoista tutkia sitä, mitä koulukuraattorin yhteistyötahot odottavat yhteistyöltä.

LÄHTEET

Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki 2005. Saatavissa osoitteesta www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf. 14.12.2006.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani, Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino: Tampere.

France, Alan. 2004. Young People. Teoksessa Fraser, Sandy & Lewis, Vicky & Ding, Sharon, & Kellett, Mary & Robinson, Chris. Doing Research with Children and Young People. SAGE Publications. 175-190.

Granfelt, Riitta (1993) Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto: Jyväskylä.

Grönfors, Martti (1982) Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY: Juva.

Hallituksen strategia-asiakirja. Saatavissa osoitteesta http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2007/j18-j19-hallituksen-strategia-asiakirja/pdf/HSA_2007_fi_net_051207.pdf 8.1.2008

Hamarus, Päivi (2006) Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 288. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa osoitteesta <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513926966.pdf>. Viitattu 22.1.2008.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. Stakes.

Helavirta, Susanna (2007) Lapset, survey ja hyvinvointi. Metodologisia haasteita ja mahdollisuuksia. Janus 1/2007, 19 - 34

Helve, Helena (2002) Arvot, muutos ja nuoret. Yliopistopaino. Helsinki.

<http://www.talentia.fi/koulukuraattorit/index.php?m=1&id=1984> 9.1.2008

Hämäläinen, Juha (2006) Nuori ja perhe yhteiskunnan muutoksessa. Teoksessa Laukkanen, Eila & Marttunen, Mauri & Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Duodecim. Helsinki.

Hämäläinen, Juha (1987) Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteen. Tilastot ja selvitykset 2/1987.

Jauhiainen, Arto (1993) Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio. Suomen oppivelvollisuuskoulun oppilashuollon ja sen asiantuntijajärjestelmien muotoutuminen 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 98.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.

Kananoja, Aulikki (2007) Sosiaalityön tulevaisuuden innovaatiot. Teoksessa Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Näkökulmia tulevaisuuteen ja innovaatioihin. Talentia-lehti / Sosiaalityön tutkimuksen seura: Forssa.

Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana (2007) Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma: Jyväskylä.

Kansanterveyslaki (66/1972)

Kivinen, Osmo & Rinne, Risto (1993) Koulutuksen kentät ja kulku. Teoksessa Takala, Tuomas (toim.) Kasvatussosiologia. WSOY: Juva. 53-84.

Koskela, Hannu. Grounded theory. Opettajien opiskelijäkäsitysten analyysiä. s. 91- 110. Teoksessa Anauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Toim. Syrjäläinen, Eija & Eronen, Aki & Värri, Veli-Matti. Tampereen Yliopistopaino Oy. 2007

Laaksonen Pirjo & Wiegand, Eira. (1990) Oppilasko ongelma? Oppilashuolto koulun systeemeissä. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2. tark. painos. Jyväskylä.

Laine, Kaarlo (2003) Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. Jyväskylän yliopisto. Aophi 43.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005)

Lastensuojelulaki (683/1983)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Lastensuojelutilasto 2006. Saatavissa osoitteesta

http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2007/Tt13_07.pdf . viitattu 15.1.2008

Metsämuuronen, Jari (2000) Metodologian perusteet ihmistieteissä. Metodologia –sarja 1. Methelp International Ky: Jaabes OU, Vöri, Viro.

Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006 Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Nivala, Elina (2006) Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi Pirkko. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Oy Finnlectura Ab: Helsinki.

Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto (2002) Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:13.

Oppilashuolto, järjestyksenpito ja kurinpito perusopetuksen kouluissa 2001-2004. Etelä-Suomen lääninhallituksen sivustososaston julkaisuja 1/2005. Hämeenlinna.

Oppilashuoltokomitean mietintö (1973) Komiteanmietintö 1973:151. Helsinki.

Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:33. Helsinki.

Perusopetuslaki (628/1998)

Puotinen, Sanna (2006) ”Kumpi joku vain voisi auttaa...” Voiko koulun sosiaalityöllä tukea nuoria vaikeissa tilanteissa. Kandidaatin tutkielma. Tampereen avoin yliopisto. Julkaisematon.

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelma. Saatavissa osoitteesta <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf> 8.1.2008

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus: Tampere.

Salmivalli, Christina (2003) Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus: Juva.

Salmivalli, Christina (1998) Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Gaudeamus: Tampere.

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne (2005) Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna. Sosiaalityön käytäntötutkimus. 9-19. Palmenia-kustannus: Helsinki.

Silvonen, Jussi & Keso, Pirjo (1999) Grounded theory aineistolähtöisen analyysin mallina. *Psykologia* 34 (2), 88-96.

Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004) ”Hirveesti tekijänsä näköistä”. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Oy Finn Lectura Ab. Helsinki.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:18. Helsinki.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1998) *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Second Edition.* SAGE Publications. United States of America.

Särkelä, Antti (2001) Välittäminen ammattina. Vastapaino: Tampere.

Taskinen, Sirpa (2007) Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes. Oppaita 65. Helsinki.

Taskinen, Sirpa (2004) Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Tilus, Pirjo (2004) Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. WS Bookwell Oy: Juva.

Wallin, Aila (2000) Huolenpitäjistä koulun sosiaalityöntekijäksi. Koulukurattoriyhdistyksen jäsenlehti Curator 1/2000, 12-13.

Muut lähteet:

Riitta Haverinen: Vaikuttavuus vai syvyys? Sosiaalityön vaikutusten arviointi. Luento sosiaalityön tutkimuksen päivillä 15.2.2007, Rovaniemi.

LIITE 1. Ohjeistus nuorille kirjoitelmia varten.

Sinunkin koulussasi työskentelee **koulukuraattori**.

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, joka auttaa ja tukee oppilaita erilaisissa tilanteissa esimerkiksi keskustelemalla nuoren kanssa. Koulukuraattori toimii yhteistyössä oppilaan, vanhempien ja opettajien kanssa.

Kirjoita 1-2 sivun mittainen aine, jossa kerrot **miten** ja **millä tavoilla** toimisit omassa koulussasi, jos olisit koulukuraattori. **Miten auttaisit oppilaita**, jotka tarvitsevat apua?

Kirjoita paperin oikeaan yläkulmaan oma luokkasi ja sukupuolesi, nimeä ei tarvitse laittaa. Aikaa kirjoittamiseen on yksi oppitunti.

Ainekirjoituksia käytetään aineistona koulun sosiaalityön vaikuttavuutta käsittelevään sosiaalityön maisteriopintojen tutkielmaan.

KIITOS AVUSTASI!

Sanna Puotinen, Evijärvi